

השאלת כלים למודר הנאה

לדעת משנתנו, המודר הנאה מחבירו, אסור לשאול ממנו אפילו כלים שאין עושים בהם מאכלים, כגון חלוק וטבעת וטלית ונוזמים, ואפילו במקום שהכל רגילים להשאילם זה לזה בחנם ללא תמורה.

ומבואר בגמרא בדף ל"ג, שדין זה הוא כדעת רבי אליעזר, האומר, שאפילו ויתור אסור במודר הנאה.

אבל לדעת חכמים, האומרים, שויתור מותר במודר הנאה, גם דברים אלו מותר למודר לשאול מהמדיר במקום שהכל רגילים להשאילם חנם.

דף ל"ג

המודר מאכל מחבירו

האומר לחבירו, "קונם מאכלך עלי", אינו נאסר אלא במאכלים של חבירו, ואף במאכלים אינו נאסר, אלא הנאת אכילה, ולא שאר הנאות, ושאר דברים של חבירו מותרים לו לגמרי, ואפילו כלים שעושים בהם מאכלים.

והאומר לחבירו, "קונם הנאת מאכלך עלי", גם כן אינו נאסר אלא במאכלים של חבירו, אבל זה, מאחר שאמר "הנאת מאכלך", הוסיף להיאסר בכל הנאות הבאות מגוף המאכל, כלומר לא רק אכילתם אסורה לו, אלא גם שאר דברים לא יחנה מהם, כגון שלא ילעס חיטים ויתן על מכתו לרפואה, אבל שאר דברים של חבירו שאינם מאכלים, מותרים לו. [כך מבואר מקושיית הגמרא על דברי ריש לקיש, אכן אפשר, שריש לקיש אינו מסכים עם זה, ולדעתו, האומר "קונם הנאת מאכלך עלי", נאסר בכל הנאה המביאה לידי מאכל, כמו בדיון הבא].

והאומר לחבירו "קונם הנאתך המביאה לידי מאכל עלי", נאסר בכל הנאה המביאה לידי אכילה, ובכלל זה מאכלים עצמם, וכלים שעושים בהם המאכל, כקדרה ושפוד, וכן דברים הנחשבים גורם דגורם, כגון נפה וכברה וריחיים ותנור².

והוסיף רב פפא ואמר, שבכלל הנאות המביאות לידי מאכל, לא רק כלים שעל ידם האוכל נעשה מתוקן לאכילה, כנפה וכברה, אלא גם דברים שעל ידם הוא מביא את האוכל, כגון שק להביא בו פירות, וחמור להביא עליו פירות, ואפילו סל בעלמא, כל אלו בכלל הנאה המביאה לידי מאכל.

ונסתפק רב פפא, האם כשם שדברים המקרבים את המאכל אליו, הם בכלל הנאות המביאות לידי מאכל, כך גם דברים המקרבים אותו למאכל בכלל זה, כגון סוס לרכוב עליו וטבעת להיראות בה, שעל ידי דברים אלו נראה כאדם חשוב, ויתנו לו מנה יפה, או לעבור דרך שדהו של מדיר להגיע למקום האוכל

² איכא מאן דאמר, דבכי האי גוונא אסור בין בלעיסת חטים על גבי מכתו, בין בנפה בין בכברה. ואין נוה לך, דבכלל הנאה המביאה לידי מאכל לא משמע נתינת חטים לעוסין על גבי מכתו, אלא הכי הוי פסקא דמילתא, (א) דאי נדר ממאכל, אינו אסור אלא באכילה בלבד, ומותר בכל דבר אחר. (ב) אמר הנאת מאכלך עלי, אסור באכילה ואסור ללעוס חטים על גבי מכתו, אבל לשאול ממנו נפה וכברה שרי. (ג) אמר הנאה המביאה לידי מאכל עלי, אסור באכילה, ואסור לשאול נפה וכברה, מיהו ללעוס חיטין וליתן על גבי מכתו שרי, כך נראה בעיני. [רי"ן].

מסכת נדרים

פרק רביעי אין בין המודר

דף ל"ב

אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל, אלא (א) דריסת הרגל, (ב) וכלים שאין עושים בהם אוכל נפש.

ויתור ודריסת הרגל למודר הנאה

נחלקו חכמים ורבי אליעזר, אם ויתור מותר במודר הנאה, והכוונה לדברים שדרכם של בני אדם לוותר עליהם ללא תמורה, כגון מה שהמוכרים רגילים לוותר לקונים ללא תוספת תשלום, שמוסיפים להם פרי אחד או שנים יותר מהכמות. וכגון מה שבעלי חצירות מרשים לבני אדם לעבור דרך החצירות ללא תשלום.

לדעת חכמים, ויתור מותר במודר הנאה, וכשהמודר קונה פירות מהמדיר, [באופן שמותר לו לקנות, כגון בזבינא דרמי על אפיה], מותר לו לקבל את מה שהמוכר רגיל להוסיף לקונה, וכן מותר למודר לעבור דרך חצירו של מדיר¹.

ולדעת רבי אליעזר, ויתור אסור במודר הנאה, וכשהמודר קונה פירות מהמדיר, [אף באופן שמותר לו לקנות, כגון בזבינא דרמי על אפיה], אסור לו לקבל את מה שהמוכר רגיל להוסיף לקונה, וכן אסור למודר לעבור דרך חצירו של מדיר.

וסתם משנתנו כדעת רבי אליעזר, האוסר למודר, דריסת הרגל בחצר המדיר.

וכתב הר"ן, שכן פסק הרמב"ן ז"ל כרבי אליעזר כיון שסתם לן תנא הכא כוותיה. ועוד דסוגיין דפרק השותפין כוותיה אזלא. אבל ר"ח ז"ל כתב בפרק חזקת הבתים, גבי אלו דברים שאין להם חזקה, דלית הלכתא כרבי אליעזר. וכן דעת ר"ת ז"ל.

ומכל מקום, גם לדעת רבי אליעזר ומשנתנו, דווקא מודר הנאה אסור בדריסת הרגל בחצירו של מדיר, אבל מודר מאכל בלבד, מותר בדריסת הרגל, וזהו ששינוי במשנתנו, שדריסת הרגל היא מהדברים שבין מודר הנאה למודר מאכל.

¹ ואם תאמר, דהכא משמע בדריסת הרגל לא קפדי אינשי, ומשום הכי שרו רבנן, ואילו בפרק חזקת הבתים אמרינן, גבי אלו דברים שאין להם חזקה ... הכא בחצר של שותפות עסקינן, דאדעמדה כדי לא קפדי, אלמא דוקא שותפין הוא דלא קפדי, הא אינשי דעלמא קפדי, וכיון שכן, ליתסר אפילו לרבנן. תירץ הרמב"ן ז"ל, דהעמדה דאמר התם היינו להתעכב ולישב בחצר, דומיא דהעמדת בהמה, דתנן התם במתניתין, ובכי האי גוונא הוא דאמר דדוקא שותפין לא קפדי, הא אינשי דעלמא קפדי, אבל הכא בדריסת הרגל בעלמא עסקינן, דהיינו לעבור דרך חצרו, ולא להתעכב שם, ובכי האי גוונא אפילו אינשי דעלמא דלא שותפין, לא קפדי, ומשום הכי שרו רבנן. [רי"ן].

על קרן הצבי. ואפילו בבעל חוב דוחק². ומסתברא לי דבמלוה שיש עליה משכון נמי אבד מעותיו¹.

לפרוע חוב של מודר הנאה

נתבאר, שלדעת חנן, כשהלך הבעל למדינת הים, ועמד אחד ופרנס את אשתו, איבד את מעותיו, ואינו יכול לומר לבעל, פרעתי עבורך חוב מזונות שעליך, שלם לי על כך. ומכאן, שלדעת חנן, הפרוע חובו של חבירו, אינו נחשב כנותן לו דבר, [אלא כמבירח ממנו ארץ], שאם לא כן, היה לו לתבוע ממנו להשיב מה שנתן לו. ומעתה, כשהיה אחד מודר הנאה מחבירו, רשאי חבירו לפרוע לו את חובו, כי אינו נחשב כנותן לו דבר ואם כן לא נהנה ממנו. ולדברי רב הושעיא משנתנו בה מבואר שמודר הנאה מחבירו פורע לו את חובו היא כדעת חנן.

ולדברי רבא, יש אופן, שבו הכל מודים שהמודר הנאה מחבירו רשאי לפרוע לו חובו, והוא, כשהיתה ההלוואה על מנת שלא לפרוע, כלומר שלא יוכל המלווה לתבוע חובו, ורק כשירצה הלווה להחזיר, יחזיר, שבאופן הזה כשפרע זה חובו, לא נהנה ממנו כלום, שהרי לא היה עליו לחץ הלוואה כלל, [שכן אף שאפשר שהיה המודר פורע חובו מחמת בושותו, מכל מקום מאחר שאם היה רוצה לא היה פורע, אינו נחשב כמקבל דבר מהמדיח], ולדברי רבא, משנתנו, בה מבואר, שמודר הנאה מחבירו פורע לו חובו, מדברת באופן הזה, והיא כדברי הכל. ורב הושעיא חולק, ואומר, שלדעת החולקים על חנן, גם באופן הזה, המודר הנאה מחבירו אסור לפרוע לו חובו, גזרה משום פריעת חוב שהיה חייב לפרוע [גזרה שלא ליפרע משום ליפרע], שאם היה מותר לפרוע חובו של מודר כשאינו חייב לפרוע בעצמו, היו באים לידי פריעת חובו גם כשהוא חייב לפרוע בעצמו³.

לתת מחצית השקל עבור מודר הנאה

בכל שנה, כל ישראל היו מביאים מחצית השקל שלהם ללשכה אחת במקדש שהיתה עומדת לכך, ושלוש פעמים בכל שנה היה הממונה לכך נכנס לאותה לשכה, ומוציא ממנה בשלוש קופות, מאותם השקלים שהובאו באותה שנה, וענין זה היה נקרא תרומה הלשכה, שהיה מרים בקופות מהמעות של אותה לשכה, ובאותם מעות היו קונים קרבנות ציבור שיעלו לכל ישראל.

ומבואר במסכת שקלים, שכשהיו תורמים את הלשכה, ומביאים ממנה

² דליכא למימר דטעמא דחנן משום דמצי אמר ליה מפייס הוינא ליה, והוה מחיל לי, דהא מתניתין דשוקל לו את שקלו אתיא לן שפיר כחנן, אף על גב דלא מצי אמר שימחלו לו הגזברים. [ר"ן].

³ דהא אמרינן הכי בירושלמי אליבא דבני כהנים גדולים, דאמר התם, דאפילו לבני כהנים גדולים דאמרי במפרנס את אשתו דישבע כמה הוציא ויטול, התם היינו טעמא משום דלא עלה על דעתו שתמות אשתו ברעב, אבל בפרוע חובו, מודו לחנן דפטור, דמצי אמר מפייס הוינא ליה, והוה מחיל לי, ואמרינן התם הגע עצמך, שהיה בידו משכון מפייס הוינא ליה ומהדר לי משכוני, ונהי דבגמרא דילן לא סבירא לן הכי אליבא דבני כהנים גדולים, דאם כן לא הוה מצטרף לאוקמא לתנותין בשלוחה על מנת שלא לפרוע, אפילו הכי נקטינן מהא דירושלמי דחנן אפילו מלוה שיש עליה משכון אמר, דכיון דבירושלמי אמר בפשיטות דמודו ליה רבנן דחנן בהכי, אלמא שמיעי להו דחנן אמר הכי, ונהי דלפום גמרא דילן בני כהנים גדולים לא מודו, אפילו הכי גמרינן מירושלמי דחנן אמר אפילו במלוה שיש עליה משכון, ובהא לא אשכחן איפכא בגמרא דילן, כן נראה לי. [ר"ן].

¹ ובפרק שני דיני גזירות מסקינן בגוונא אחריתא, דאמר התם, נהי דהנאה לית ליה, כסופא מי לית ליה. [ר"ן].

מהרה, שכל אלו הרי הם כגרמא בעלמא. וכתב הר"ן, הואיל ולא נפשט הספק, נקטינן לחומרא.

אבל שאר כלים שאינם מביאים לידי הנאת אכילה, כחלוק וטבעת וטלית וזמנים, מותר לשאול ממנו, [אמנם נתבאר, שגם את אלו אין להשאילו כדי להיראות בהם חשוב, ויתנו לו מנה יפה], והיתר זה אמור במקום שרגילים להשאיל כלים אלו חנם, אבל במקום שרגילים להשכירם, אם ישאילנו חנם, נמצא מהנה אותו הנאה השווה ממון, וכל הנאה השווה ממון נחשבת הנאה המביאה לידי מאכל, שבממון יכול לקנות מאכל, ואם כן גם דברים אלו אסור להשאיל.

הלך הבעל למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו

לדעת חנן, אשה שהלך בעלה למדינת הים ועמד אחד מדעת עצמו, ופרנס את האשה, איבד את מעותיו, ואינו יכול לחזור ולגבות מהבעל מה שנתן לאשה, כי הבעל אומר, לא בקשתי ממך שתלווני, ולא נתחייבתי לך כלום. ואמר רבי יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן, הניח מעותיו על קרן הצבי.

ובני כהנים גדולים נחלקו על חנן, ואמרו, שלא הפסיד המפרנס את מעותיו, אלא ישבע לבעל כמה נתן לאשתו, ויגבה מהבעל. ואמר רבי דוסא בן הרכינס כדבריהם.

וכתב הרשב"א ז"ל, שגם לדעת חנן, לא איבד המפרנס מעותיו, אלא כשפירש שנותן לה מזונות משום חוב בעלה, שאז הבעל אומר לו, לא בקשתי ממך שתפרע חובי, ואין לך עלי כלום, אבל כשפרנס את האשה סתם, חוזר וגובה מעותיו, לפי שכל המפרנס סתם, אינו מפרנס בתורת מתנה, אלא בתורת הלוואה, ונמצא שנחשב כמלווה לאשה, ומאחר שהלווה לה, היא חייבת לו, והרי הוא גובה ממנה, והיא גובה מבעלה. וכמו שפירש רש"י ז"ל בפרק שני דיני גזירות, לענין אשה שלוחה ואכלה, שהדין הוא שהיא נפרעת מבעלה, ובעל חוב גובה ממנה⁴.

וכתב הר"ן על דברי הרשב"א הללו, שאינם מחוורים, שכן אף אם בשאר מקומות המהנה את חבירו סתם, אין כוונתו לשם מתנה, המפרנס את אשת חבירו סתם, לדעת חנן הניח מעותיו על קרן הצבי, משום שאין דעתו לשם מתנה אלא לשם הלוואה, מכל מקום מן הסתם נותן מחמת הבעל ולא מחמת האשה, שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע מהן, אלא מבעלה, ואינו מדקדק בדעתו לומר שתתחייב היא בהן, כדי שתוכל לגבות מבעלה, ולהגבותו, דלאו כולהו אינשי דינא גמירי, אלא סתמא אדעתא דבעל נחית, ומשום כן, אף שלא בתורת מתנה הוא נותן, מכל מקום לדעת חנן הניח מעותיו על קרן הצבי, דמסתמא אדעתא דבעל קעביד.

עוד כתב הר"ן, שלענין הלכה קיימא לן כחנן, הלכך פורע חובו של חבירו, הניח מעותיו

⁴ והביא ראייה, דהמפרנס סתם לא אמרינן במתנה קיהיב אלא לשם הלוואה, מיורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות, דחייב בעל השדה לשלם, ולא כל הימנו שיאמר, במתנה נתת לי. ועוד ראייה, מדרגס בירושלמי בפרק איהוה נשך, חד בר נש אישאל לחבריה דינרין, אשריתיה גו ביתיה, אמר ליה הב לי דינר, אמר ליה הב לי אגר ביתי, אתא עובדא קמיה דרבי אבא זבינא ומריקו ליה מאי דהוה חמי למשרייה, והכא ודאי בשעהמידו סתם בתוך ביתו מיירי, ולא בשעהמידו בפירוש בשכר, דאם כן, לא הוה אמר ליה אידך הב לי כל דינר, דהוה פרע ליה מה שהתנה עמו לתת לו בשכירותו, וכן נמי ליכא למימר דמשום רבית קאמר, דאם כן הוה ליה למימר נכה לי אגר ביתי, אלמא המשרה חבירו בתוך ביתו סתם לא למתנה איכוון אלא לשכירות, וכיון שכן, המפרנס את חבירו סתם, חוזר וגובה ממנו, אלו דבריו ז"ל. [ר"ן].

ללשון ראשון נחלקו רבי אמי ורבי אסי בדין מודר הנאה מחבירו שמצא את אבדת חבירו, האם רשאי להשיב לו את אבדתו. < **יש מי שאומר שמשיב האבדה נחשב כמשתכר בכך**, כי בשעה שהוא עסוק במצווה זו, הוא פטור ממצווה אחרת, [שהעוסק במצווה פטור מהמצווה], ובכלל זה פטור הוא באותה שעה מלתת פרוטה לעני [=פרוטה דרב יוסף], **ואם כן**, אם הוא מודר הנאה מחבירו, **לא ישיב לו אבדתו, שלא יהנה מכך**. < **ויש מי שאומר שמשיב האבדה אינו נחשב כמשתכר בכך**, כי אף שבשעה שהוא עסוק במצווה זו, הוא פטור מלתת פרוטה לעני, מכל מקום רווח זה אינו דבר שכיח, [שיבא עני לישאל ממנו באותה שעה], ולכן אין להחשיבו מחמת כן כמשתכר בהשבת האבדה, **ולפיכך**, המודר הנאה מחבירו, **משיב לו אבדתו, ואינו נחשב כנהנה ממנו**.

וללשון שני, הכל מודים, שמותר לו להשיב לחבירו את אבדתו, ואינו נחשב כנהנה ממנו, כי שכר זה, שמשתכר שלא לתת פרוטה לעני, אינו שכיח.

מודר המשיב		להשיב למודר	
י"א אסור	י"א מותר	מותר	
מותר		י"א אסור	י"א מותר

פסק ההלכה בעניינים הנ"ל

כתב הר"ן שלענין הלכה קיימא לן, **שבין בשנכסי מחזיר אסורים על בעל אבידה, ובין בשנכסי בעל אבידה אסורים על המחזיר, רשאים להחזיר את האבדה**². וכן פסק הרמב"ם ז"ל.

השבת אבדה למדיר ומודר במקום שנוטלים על כך שכר

נתבאר, שללשון ראשון, הכל מודים, שהמדיר משיב את האבדה למודר, כי משיב למודר את של המודר, ואינו נחשב כנותן לו דבר. אבל נחלקו חכמים, אם המודר מותר להשיב אבדה למדיר, או שהוא אסור, כי יש לו הנאה בהשבה, שמשתכר באותה שעה פרוטה דרב יוסף.

ומבואר במשנתנו, שגם באופן שמותר להשיב את האבדה, אם באותו מקום נוטלים שכר על השבת אבדה, תיפול אותה הנאה להקדש.

ואמרו שאף שנחלקו חכמים, אם רק המדיר מותר להשיב האבדה למודר, או גם המודר מותר להשיב האבדה למדיר, לדברי הכל הדין האחרון אמור רק באופן שהמדיר משיב את האבדה למודר, וכוונת משנתנו, שאם היה המדיר אדם נכבד, שאינו רוצה ליטול שכר על ההשבה, אף על פי שהוא רשאי ליטול, לא יוותר על השכר שישאר ביד המודר, שאם כן, הוא נמצא מהנה אותו, ואסור למודר ליהנות ממנו, ולפיכך יטול את השכר מהמודר, ויתן אותו להקדש.

אבל לדעת האומרים, שהמודר משיב את האבדה למדיר, [ואינו נאסר משום פרוטה דרב יוסף], גם במקום שנוטלים על כך שכר, אין צריך לתת את השכר

שקלים בקופות, לקנות בהם קרבנות ציבור, היו תורמים אותה בכל פעם גם על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות, כלומר גם על מי ששלח שקלו ואבד, וגם על מי ששלח שקלו ועדיין לא הגיע ללשכה, וגם על מי שעתידיים לגבות ממנו ועדיין לא גבו, ומהטעם הזה יש לכל ישראל חלק בקרבנות ציבור, גם מי שלבסוף לא יגיע שקלו לאותה לשכה.

ולפיכך, המודר הנאה מחבירו, אף על פי שאסור לו להנות מחבירו, מותר לחבירו לשקול מחצית השקל עבורו, ואינו נחשב כמהנה אותו, שכן גם אם לא היה שקול זה עבורו, היה לו חלק בקרבנות הציבור, שהרי תורמים על העתיד לגבות והוא בכלל.

ולפי דעת חנן, כן הדין גם כשהמודר מחויב לתת מחצית השקל, ונמצא שכשהמדיר משלם עבורו הוא פורע לו חובו, שכן לדעת חנן, כשהמדיר פורע חובו של מודר אינו נחשב כנותן לו דבר, כפי שנתבאר.

אכן לדעת חכמים, כשהמודר מחויב לתת מחצית השקל, אסור למדיר לתת עבורו, כי נחשב כנותן לו דבר, כשפורע חובו. אבל יש אופן, שבו המודר אינו חייב לתת מחצית השקל, והוא, כשכבר שקל שקלו, ונגנב או אבד, וכבר נתרמה תרומה, שדינו להישבע לגזברים ששקל שקלו, ופטור מלתת פעם אחרת, אבל רשאי, ובאופן הזה, אף על פי שהיו רגילים הכל לפרוע חובם, מאחר שאין הגזברים יכולים לכפותם, גם לדעת חכמים מותר למדיר לתת עבור המודר.

דפים ל"ג-ל"ד

השבת אבדה של מודר הנאה

מצא דבר שאבד לחבירו, והיה חבירו מודר ממנו הנאה.

ללשון ראשון, הכל מודים, שמותר לו להשיב לחבירו את אבדתו, ואינו נחשב כמהנה אותו, כי הוא משיב לחבירו את של חבירו, ואינו נותן לו דבר, [אלא מבריה מעליו את נזק].

וללשון שני, נחלקו רבי אמי ורבי אסי, אם מותר לו להשיב את האבדה לחבירו. < יש מי שאומר, שאסור לו להחזיר את האבדה לחבירו, כי בכך הוא מהנה אותו³. < **ויש מי שאומר, שמותר לו להחזיר את האבדה לחבירו, כי נותן לחבירו את של חבירו.**

השבת אבדה של מדיר הנאה

מצא דבר שאבד לחבירו, והיה הוא מודר הנאה מחבירו.

² ומתניתין לצדדין קתני, שוקל לו את שקלו ופורע לו את חובו, מדיר למודר, ומחזיר לו אבידתו מודר למדיר, ותורם לו את תרומותיו מדיר למודר. ומשום דבעי תנא למיתני כולהו גווני דשרי בין מדיר למודר תנא הכי. כך נראה בעיני. אבל בנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה לא מהדר ליה, משום דקא מהני ליה, ועדיף טפי מפורע לו חובו, דהא קא ממטי ליה בידיה, ואי לא דקא מהדר ליה אפשר דפסדא מיניה לגמרי. [ר"ן].

הקדש על אותו דבר, שהרי הוא שומר עליו לצורך הקדש, ואם כן, רשותו היא רשות הקדש לאותו דבר, ולפיכך אם נטלו לצורך עצמו, אינו מועל בו בכך, שהרי הוא נוטל אותו לאותה רשות שהיה מתחילה.

אבל היתה לפניו ככר של הפקר בתוך ארבע אמותיו, ואמר, ככר זו הקדש, שכוונתו לקנותה מהפקר לצורך הקדש, זכה בה בקנין ארבע אמות להקדש ולא לעצמו, ונמצא שנכנסה מהפקר לרשות הקדש בלא שתהא שלו כלל.³ **ואמר רבא, שכשעשה כן, שוב אינו נחשב כגזבר של הקדש**, כי מעולם לא היתה הככר ברשותו, ולפיכך **אם נטל את הככר כדי לאוכלה**, הרי הוא מוציאה מרשות הקדש לרשותו, ובכך יצאה כולה לחולין והרי זה **מעל בכלה**. **ואם נטלה לזכות בה להורישה לבניו**, מאחר שאין דעתו שיוזכו בה בניו עכשיו, אלא רק אחר מותו, לא יצאה לחולין,⁴ ומכל מקום **מעל לפי טובת הנאה**, לפי שמעכשיו יחזיקו לו בניו טובה על שהוא מחזר להורישם. ובניו ימעלו כשיוציאו.⁵

"ככרי עליך" ונתנה לו במתנה [אסור או מותר]

רב חייה בר אבין נסתפק, מה הדין, כשאחד אמר לחבירו, "ככרי אסורה עליך", **האם מאחר שאמר "ככרי", לא נתכוון לאוסרה אלא כל זמן שהיא שלו**, ולכן, אם יבוא המודר לביתו של מדר לאכול אצלו, יהיה אסור לאכול את הככר הזו, שהיא עדיין ככרו של מדר, **אבל אם המדר יתן את הככר למודר במתנה, שוב אינה אסורה לו**, כי כבר אינה ככרו של מדר. או מאחר שאמר לו "עליך", **הככר אסורה על המודר לעולם, ואפילו אם המדר יתן לו אותה במתנה**.

וכתב הר"ן, שלא נסתפק רב חייה אלא כשהמדר נותן את הככר למודר, אבל **כשהמדר נתן את הככר לאיש אחר**, והוא נתן אותה למודר, **דין פשוט הוא שהמודר מותר בה**.⁶

עוד מבואר מדברי הר"ן, שדווקא כשאמר "ככרי עליך" נסתפק רב חייה אם יכול לתת את הככר למודר במתנה, אבל **אם אמר לו "הנאתי עליך"**, **דין פשוט הוא, שאסור לתת לו הככר במתנה**, כי גם אם נאמר שאחר שתבוא הככר ליד המודר תהא מותרת לו, כי אז כבר אינה של מדר ואין נחשבת הנאתו, מכל מקום עצם הנתנה היא הנאה הבאה למודר מהמדר, והוא אסור לו את הנאתו.

³ דאף על גב דאמר בפרק קמא דבבא מציעא, דארבע אמות של אדם קונות לו, אפילו כי לא אמר אקנה, הכא שאני, משום דכיון דאמר ככר זו הקדש, גלי אדעתיה דלהקדש ניחא ליה דליקני, לדידיה לא ניחא, וגילויי דעתא כי האי מהני, כדמוכח סוגיית דהתם, ומצי למעבד הכי, דהוי ליה כמגביה מציעא לחבירו, דקנה חבירו ולא הוא, הכא נמי הקדש קני, ואיחא מעולם לא קנה. [ר"ן].

⁴ לא זכיתי להבין זאת, הלא אינו יכול להוריש לבניו אלא אם יזכה בה עכשיו הוא, ואם כן, כשנוטל כדי להורישה לבניו, הרי הוא נוטל להכניסה לרשותו לגמרי מעכשיו. ומאי שגא מנוטל לאוכלה, שמכניסה לרשות עצמו מיד, אף קודם האכילה בפועל.

⁵ והא דאיתייה הכא הך מימריה דרבא, משום דדמיא ליה להך בעיא דבשא מיניה רב חייה בר אבין, דכי היכי דהכא הקדיש הככר ואחר כך נטלה לאכלה, בדבר חייה בר אבין נמי אסר הככר, ואחר כך נתנה לו. [ר"ן].

⁶ וכדתנן לקמן בפרק השותפין, ביתך שאני נכנס, שדך שאני לוקח, מת או שמכרן לאחר, מותר, אלמא כל היכא דאפסקיה אחר שרי. [וכי תימא, תפשוט מההיא דפרק השותפין לאיסורא, מדקתני מכרן לאחר מותר, משמע הא מכרן למודר אסור, ליתא, דאיכא למימר דמשום דבעי למתנא סיפא, ביתך זה שאני נכנס, שדך זה שאני לוקח, מת או שמכרן לאחר אסור, דהתם נקט אחר לרבותא, משום הכי איכא למימר דנקט רישא נמי לאחר, ולאו דוקא, דהוא הדין לו. [ר"ן].

להקדש. < **רבותיו של הר"ן פירשו**, שאין צריך לתת את השכר להקדש, כי **המודר רשאי לוותר על השכר למדיר**, שהרי המדיר אינו אסור להנות ממנו.⁷ **והר"ן מפרש** שאין צריך לתת את השכר להקדש, **כי המודר רשאי לקבלו**, אף על פי שהוא אסור להנות מהמדיר, משום שכל שהוא מקבל את הראוי לו, אינו נחשב כנהנה.⁸

עוד נתבאר, שלשון שני, הכל מודים, שהמודר משיב את האבדה למדיר, ואינו נחשב נהנה אף על פי שמשתכר פרוטה דרב יוסף. **אבל נחלקו חכמים, אם המדיר מותר להשיב אבדה למודר**, כי משיב לו את שלו, או שהוא אסור כי מהנה אותו כשמשביב לו מה שאבד לו.

ומבואר במשנתנו, שגם באופן שמוותר להשיב את האבדה, אם באותו מקום נוטלים שכר על השבת אבדה, תיפול אותה הנאה להקדש.

והנה נתבאר, שדין זה, שבמקום שנוטלים שכר על השבת האבדה תיפול הנאה להקדש, ניתן להעמידו רק באופן שמדיר משיב את האבדה למודר.

ואם כן משנתנו מתיישבת רק לדעת האומר, שמדיר רשאי להשיב אבדה למודר, ובאה ללמד, שבמקום שנוטלים שכר, תיפול אותה הנאה להקדש.

אבל לדעת האומר שמדיר כלל אינו רשאי להשיב אבדה למודר, אין קיום כלל לדין האחרון, שבמקום שנוטלים על כך שכר תיפול הנאה להקדש, שהרי המדיר לא ישיב את האבדה כלל. **ולא יישבו קושיה זו בגמרא**.

דף ל"ד

הקדיש ככר של הקדש ולאחר מכן נטלה לעצמו

אין דין מעילה בהקדש, אלא כשמוציא דבר של הקדש מרשות הקדש לרשות אחרת, שבכך הוא מוציאו לחולין, וההוצאה לחולין היא המעילה.

ולפיכך, גזבר של הקדש שיש ברשותו דבר של הקדש, ונוטל אותו לצורך עצמו, בנטילה זו [לבדה, אם לבסוף לא נהנה ממנו בפועל], אינו מועל בו, כי בנטילה לא נתכוון להוציאו מרשות לרשות, שהרי רשות הקדש היא רשותו, ואם כן כשנטל לצורך עצמו, הרי הוא כנוטל לאותה רשות שהיה מתחילה, ואין כאן מעילה.

וכן הדין בכל אחד שהקדיש דבר שלו, כל זמן שהוא אצלו, הרי הוא כגזבר של

⁷ וליכא למימר, דהכא כשבעל אבידה גברא יקרא, ורוצה ליתן שכר, ומקבל לא מצי שקיל, דהא נכסי בעל אבידה אסורין עליו, ומשום הכי תפול הנאה להקדש, דבכהאי גוונא לא שידך יקרא לקבל אבידתו בחנם. [ר"ן].

⁸ דהא השי"ס, זבינא דרמי על אפיה אמר לעיל, דהנאת מוכר הוא ולא לוקח, ונפקא מינה דאי לוקח מודר ממוכר מותר ליקח ממנו זבינא דרמי על אפיה, מאי טעמא דהא מכל מקום מודר מיתהני מההוא מידי דמוכר, אלא ודאי היינו טעמא, דכיון דזבינא דרמי על אפיה, הא משכח מינה לוקח טובא, וכל כי האי גוונא, אף על גב דאתי לדידיה ממדיר, לא מקריא הנאה. הכא נמי במקום שנותני עליה שכר, דהיינו בבטל מן הסלע, אף על גב דהייב ליה כי ההוא אגרא בעל אבידה למחזיר, לא מיתהני מחזיר מיניה דבעל אבידה כלל, שאותו שכר כבר היה מצוי בידו. [ר"ן].

מבואר במשנתנו, שכשהמדייר משיב אבדה למודר, במקום שנוטלים על כך שכן, ואינו רוצה ליטול השכר, תיפול ההנאה להקדש, ומשמע מזה שהקונם הוא כהקדש שיש בו מעילה, שאם לא היה הקונם כהקדש, היה ראוי לומר שתיפול הנאה לים המלח, כמו שאמרו בשאר מקומות, שאסרו להנות מדבר מסוים.

ומסקנת הסוגיה, שנחלקו תנאים, אם יש מעילה ופדיון בקונמות:

לדעת רבי מאיר – דבר האסור בקונם על הכל [=ככר זה הקדש], **הרי הוא כהקדש גם לענין מעילה, וגם לענין פדיון**, כלומר יש בו דין מעילה, שכל הנהנה ממנו מביא אשם מעילות. ויש לו פדיון, שאם פודים אותו בדמים, האיסור נתפס בפדיונו. **ודבר האסור בקונם על מקצת בני אדם** [=ככר זה עליך], אינו כהקדש אלא לענין מעילה, שאם נהנה ממנו זה שנאסר בו, מביא אשם מעילות, אבל אינו כהקדש לענין פדיון, ואם פדה אותו הנאסר בו, לא נתפס האיסור בפדיון.

ולדעת חכמים – בין דבר האסור בקונם לכל, ובין דבר האסור בקונם על היחיד, אינו כהקדש, לא לענין מעילה, ולא לענין פדיון, לומר, שהנהנה ממנו אינו מביא אשם מעילות, והפודה אותו לא נתפס איסורו בפדיון.

	קונם כללי		קונם פרטי	
	מעילה	פדיון	מעילה	פדיון
רבי מאיר	יש	יש	יש	אין
חכמים	אין	אין	אין	אין

וכתב הר"ן שלענין הלכה קיימא לן כרבי מאיר, שיש מעילה בקונמות^א. וקיימא לן גם כן שקונם כללי יש לו פדיון. ונסתפק הר"ן, מה הדין כשהיתה מעילה בקונם, האם אותו דבר הנאסר יוצא להיתר על ידי זה, כהקדש שיוצא לחולין על ידי מעילה.

"ככרי עליך" ונתנו לו במתנה [מי מעל]

נתבאר, שיש דין מעילה גם בקונם האסור על היחיד. ורב אחא בריה דרב אויא שאל את רב אשי, מה הדין כשאחד אסר ככרו על חברו, ונתנה לו במתנה, שבכך יצאה מרשות אוסר לרשות נאסר, מי מהם מעל. שכן לכאורה נותן אינו מועל, כי אין הדבר אסור לו כלל. וכמו כן מקבל גם כן אינו מועל, כי יכול לומר, אם הייתי יודע שהככר אסור לי, לא הייתי רוצה לזכות בו, ונמצא זכייתי בטעות, ואינה זכיה^ב.

והשיב לו רב אשי, שאמנם בשעה שהאוסר נותן את הככר לנאסר, אין אחד מהם מועל, מהטעמים הנ"ל, [שהנותן אינו אסור והמקבל לא ידע ולא רצה לקבל דבר האסור לו], אבל כשהמקבל יוציא הדבר לאחר מכן על ידי עצמו, הוא ימעל בו, ככל דין מעילה של הקדש, שהמוציאו לחולין מעל, אף על פי שלא ידע

ורבא לא העלה על דעתו לומר, שהאומר "ככרי", כוונתו לאוסרה רק בעודה שלו, לומר, שאם יבוא אליו המודר לביתו לאכול, יהיה אסור בה, ולפיכך אמר, **שבוודאי אף על פי שאמר "ככרי", כוונתו לאוסרה גם על ידי נתינתה במתנה**, שאם לא כן למה אסרה עליו, הרי לא מסתבר לומר, שאסרה עליו רק לענין זה, שאם יגנוב אותה ממנו יהיה אסור בה, כי אין אדם מעלה על דעתו שיגנוב לו ככרו, ואם כן בוודאי כשאסרה, משום כך אסרה, שהיה זה מבקש ממנו לתת לו ככרו, וכדי שלא יפציר בו עוד אמר לו, "ככרי אסורה עליך", ומעתה ימנע מלהפציר בו עוד, כי גם אם יתן לו, תהא הככר אסורה לו.

וכתב הר"ן שלענין הלכה קיימא לן, אף אם נתן לו הככר במתנה, אסור, דהכי פשט ליה רבא, ואסיקנא דיקא נמי דקתני כו'. **וכתב הרשב"א ז"ל, שכשם שבמתנה אסור, כך בקניה אסור, שהכל טעם אחד הוא.**

דף ל"ה

קונם פרתי עליך אם יש לי עוד פרה

היתה פרתו של אחד סמוכה לו, ובא חברו וביקש ממנו, "השאלני פרתך", והשיב לו, "איני יכול, כי יש לי רק פרה אחת, ואני צריך לה", וכדי שלא יפציר בו עוד, אמר לו, "קונם פרה זו עליך, אם יש לי פרות נוספות", או "קונם נכסי עליך אם יש לי פרות נוספות".

מבואר בברייתא, שאם נמצא שיש לו פרות נוספות, מאחר שנתקיים תנאי הנדר, כל ימי חייו של המדייר, הפרה או נכסיו אסורים למודר. אבל אם מת המדייר, ושוב אין זו פרתו ונכסיו, וכן אם נתנה למודר במתנה, ושוב אינם פרתו או נכסיו של מדייר, הרי הם מותרים למודר. [וכן הדין כשביקש ממנו קרדום, וסירב, ואסר הקרדום או נכסיו אם יש לו עוד קרדום].

ומתחילה רצו להביא מכאן ראייה, לפשוט ספיקו של רב חייה בר אבין, שהאוסר נכסיו על חברו, ונתנם לו במתנה, הותרו לו.

אולם רב אחא בריה דרב איקא דחה זאת ואמר, שאם המדייר עצמו נתנם למודר, הם אסורים למודר, ולא הותר למודר בברייתא, אלא כשמתחילה נתן המדייר לאחר, והוא נתן למודר.

ואמר רב אשי, שכן מדוקדק מלשון הברייתא, שהיו שונים אותה כך, "או שְׁנִתְּנָה לו במתנה", כלומר על ידי אחר, ולא "או שְׁנִתְּנָה לו במתנה" המדייר עצמו.

מעילה ופדיון בקונמות

הקדש יש בו דין מעילה, שהנהנה מהקדש בשוגג, משלם קרן וחומש, ומביא אשם מעילות.

ורבא נסתפק, האם כן הדין גם בקונמות, לומר, שהאוסר עליו דבר בקונם, ולאחר מכן נהנה ממנו, יתחייב אשם מעילות כדין נהנה מהקדש.

והשיב לו רב נחמן, שממשנתנו יש ללמוד, שיש דין מעילה בקונמות, שכן

^א דהא רב נחמן פשיט ליה לרבא ממתניתין, שיש מעילה, ובפרק שבועות שתיים בתרא נמי מפכין דרבי מאיר לרבנן, הלכך קיימא לן דיש מעילה. [ר"ן].

^ב ואף על גב דבמוציא מרשות הקדש, אפשר דאפילו בטעות מעל. שאני הכא, שהוא לא הוציאה, אלא חברו הוציאה, וזה לא עשה אלא שקבלה. [ר"ן].

שהוא של הקדש.

ראיה, שהכהנים הם שלוחי בעל הקרבן.^א

לחמם ידיו בככר האסור לו

בירושלמי נסתפקו, אם אדם רשאי לחמם ידיו בככר האסור לו בנדר, שלא נתכוון לאסור הנאה זו אלא הנאת אכילה, ולא נפשט הספק.

של מי הכהנים שלוחים

נסתפקו בגמרא, כהנים בעבודתם, של מי הם שלוחים, האם הם שלוחים של בעל הקרבן (=שלוחי דידן), להקריב עבורו, או שהם שלוחי שמיא, להקריב לגבוה.

ונפקא מינה מספק זה, אם כהן רשאי להקריב קרבן למודר הנאה ממנו. שכן אם הכהן הוא שלוחו של בעל הקרבן, לא יוכל להקריב קרבן למודר הנאתו, שבכך הוא מהנה אותו, שעושה שליחותו. ואם הכהן הוא שלוח שמיא, רשאי להקריב קרבן למודר הנאתו, שאינו מהנה אותו להיות שלוחו, ואף שעל ידי הקרבתו בעל הקרבן מתכפר ומותר לאכול בקדשים אין זה אלא גרמא ומותר.

וכתב הר"ן שמסקנת הסוגיה במסכת קידושין כדברי רב הונא שם, שכהנים שלוחי שמיא הם, ולא שלוחי דידן, שכן אם הם שלוחי דידן, לא היו יכולים להקריב לנו, שלא מצינו שיוכל שליח לעשות עבור משלחו, מה שהמשלח עצמו אינו רשאי לעשותו. וכאן נסתפקו, כי רצו להביא ראיה לפשוט ספק זה ממשנה או ברייתא ולא מסברא. ומבואר שלא עלה הדבר בידם, ולא נפשט הספק ממשנה או ברייתא.

ולהלן יתבאר בעזה"י, היאך רצו לפשוט ספק זה בסוגייתנו.

כהן מקריב למודר הנאתו קרבנות הבאים לכפרה

זבים וזבות מצורעים ויולדות, כשהם מטהרים מטומאתם, מביאים קרבן עוף, שהוא שני תורים, או שני בני יונה, [אחד חטאת ואחד עולה], ומאחר שהקרבנות הללו הם שתי ציפורים, הם קרויים קינים. ומי שחטא בשוגג באיסור לא תעשה שזדונו כרת, מביא קרבן חטאת. ומי שנתחייב אשם, מביא קרבן אשם. ומבואר במשנתנו, שכל הקרבנות הללו, כהן מקריבם, גם עבור מי שמודר ממנו הנאה.

ומתחילה רצו להביא ראיה ממשנתנו, שהכהנים בעבודתם, שלוחי שמיא הם, ולא שלוחי דידן, שאם הם שלוחי בעל הקרבן, לא היו יכולים להקריב קרבנות אלו למודר הנאתם.

אולם דחו ראיה זו, שכן אם הכהנים הם שלוחי שמיא, היו מקריבים למודר הנאתם כל הקרבנות, וממשנתנו משמע, שדווקא קרבנות אלו הם מקריבים עבורו, והטעם לכך, כי הם קרבנות של מחוסרי כפרה, [וחטאת ואשם האמורים כאן, הם חטאת ואשם של מצורע], שמקריבים אותם גם שלא מדעת בעליהם, כדברי רבי יוחנן להלן, ומאחר שקריבים גם שלא מדעת בעלים, אין צריכים בהם לשליחות הבעלים, אבל שאר קרבנות הקריבים מדעת הבעלים, וצריכים לשליחותם, אין הכהנים מקריבים למודר הנאתם, ואם כן, אדרבה, מכאן

דעת בעלים בהקרבת הקרבן

אמר רבי יוחנן, כל הקרבנות, אין מקריבים אותם אלא מדעת בעליהם, חוץ ממחוסרי כפרה, כזב וזבה ומצורעת ויולדת^ב, שבכל אלו נאמר לשון "תורת", ללמד שאדם מביאם אף על מי שאין בו דעת, כגון על בניו ובנותיו הקטנים, וכשם שאדם מביאם על בניו ובנותיו הקטנים בלא דעתם, כך הם קריבים לכל אדם גם שלא מדעתו.

ודווקא קרבנות אלו, שאינם באים לכפרה, אלא להתיר בקדשים, אין צריכים דעת, אבל כל שאר קרבנות הבאים לכפרה, אינם באים אלא מדעת הבעלים.^ג

ריבוי "תורת" בקרבן יולדת

נתבאר, שלדעת רבי יוחנן, קרבנות כל מחוסרי כפרה, מאחר שנאמר בהם לשון "תורת", אדם מביא אותם גם עבור מי שאין לו דעת, כגון עבור בניו ובנותיו הקטנים.

אמנם לענין קרבן יולדת, אי אפשר שבאה תורה ללמד שאדם מביא קרבן זה גם עבור בתו קטנה שאין לה דעת, שהרי קטנה אינה ראויה ללדת כלל, וכמו ששנה רב ביבי לפני רב נחמן, שלוש נשים חייבות לשמש במוך משום שיש סכנה אם תתעברנה, והן קטנה ומעוברת ומניקה, והסכנה שיש לקטנה אם תתעבר היא, שאם תתעבר תמות, ואם כן קטנה אינה ראויה ללדת.^ד

ולפיכך אמרו, שחסרת הדעת שבאה תורה ללמד עליה שמקריבים עבורה קרבן לידה שלא מדעתה, היא שוטה, ולא אביה מקריב עבורה את קרבנה, אלא בעלה, שהוא חייב בכל קרבנותיה, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך מדברי חכמים ורבי יהודה.^ה

מי מחויב להביא קרבנות האשה הנשואה

^א ומיהו לא מיפשטא בעיין לגמרי, דאיכא למימר דתנא מחוסרי כפרה לאשמועינן רבותא, דאף על פי שמתירו לאכול בקדשים שרי, וכל שכן בשאר קרבנות. ומדברי יוחנן נמי דאמר הכל צריכין דעת לא מיפשטא בעיין לומר דשלוחי דידן ניהו, דאיכא למימר דרחמנא שוינהו לכהני שלוחין כל היכא דאיכא דעת בעלים. [ר"ן].

^ב קרי להו מחוסרי כפרה, משום שאסורין ליכנס למקדש ולאכול בקדשים עד שיביאו כפרתן. [ר"ן].

^ג הקשו בתוס', התנן, ומייתי לה בפרק האיש מקדש, בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר, זכרים לעולות, כלומר ויקרבו, אלמא אין צריכין דעת. ותירצו, דהתם שאני, דכיון שטאבד, דעת בעלים הוא, שכל כהן שירצה להקריב יקריב. [ר"ן].

^ד וכי יתימא מאי קושיא, הא אסיקנא בפרק קמא דיבמות, דשמא תמות קאמר, ואפשר נמי דלא מייתא. איכא למימר, מאן דסבר הכי התם, סבירא ליה דבנים הרי הן כסמינים, אי נמי עדיפי מסימינים, הלכך גדולה היא, ואכתי לא משכחת קטנה שתלד. [ר"ן].

^ה כלומר אי לא אשכחן דאדם מביא קרבן על אשתו, לא הוה מרבינן שוטה, דלמאן קא מזהר רחמנא, בשלמא בקטן, לאבוה קא מזהר, אלא שוטה למאן, אבל השתא, דאמר רבי יהודה דאדם מביא קרבן על אשתו, איכא לאוקמי קרא דזאת תורת ליולדת שוטה, שאין אנו צריכין דעתה אלא דעת הבעל, כיון שהוא מביא קרבנותיה. [ר"ן].

שלוחים².

ודחו ראייה זו, כי לענין פיגול חידשה תורה, שהקרבת מתפגל אף על פי שלא היה מדעת הבעלים, שנאמר "לא יִקָּשֵׁב" (ויקרא ז' י"ח).

להקריב חטאת חלב עבור חבירו שלא מדעתו

נתבאר, שלדעת רבי יוחנן, מאחר שאמרה תורה, שאדם מקריב קרבנות מחוסרי כפרה עבור בניו ובנותיו הקטנים, אף על פי שאין להם דעת, יש לנו ללמוד, שכמו כן, קרבנות אלו קרבים גם לכל אדם שלא מדעתו.

והנה מדברי רבי יוחנן אלו למדנו, שדנים אפשר משלא אפשר, כלומר אף שהיה מקום לחלק בין קטנים לגדולים, ולומר, דווקא עבור בניו ובנותיו הקטנים, שאין להם דעת, ואינם יכולים להקריב מדעת, אמרה תורה שיקריבו עבורם שלא מדעתם, אבל כל מי שיש לו דעת, לא יקריבו עבורו אלא מדעת, אין לחלק כן, וגם עבור גדולים, שיכולים להקריב מדעתם, ניתן להקריב שלא מדעתם.

ומעתה, אם כן היא דעת רבי יוחנן, לכאורה יש לנו לומר, שיקריב אדם עבור חבירו שלא מדעתו גם שאר חטאות הבאות על חטא, שכן מצינו, שאדם מקריב חטאת הבאה על חטא עבור אשתו שוטה שלא מדעתה, וכשם שמקריב עליה שלא מדעתה, כך יקריב על כל אדם שלא מדעתו.

ואמנם לדעת רבי אלעזר, **המפריש חטאת חלב על חבירו, לא עשה כלום**, אבל לדעת רבי יוחנן, לכאורה יוכל להפריש חטאת עבור חבירו.

ודחו זאת ואמרנו, שגם לדעת רבי יוחנן, אין אדם מביא חטאת על חבירו שלא מדעתו, כי לא מצינו בשום מקום, שאדם יביא חטאת עבור אחר שלא מדעתו, שנוכל ללמוד משם, שגם על שאר בני אדם ניתן להביא חטאת שלא מדעתם.

שכן, אף אם מצינו שאדם מביא קן יולדת על אשתו שוטה שלא מדעתה, חטאת חלב לא מצינו שיביא עבורה. שהרי אם חטאה כשהיא שוטה, אינה זקוקה כלל לקרבן. ואף אם חטאה כשהיא פקחת, ונתחייבה קרבן, ואחר כך נשתטת, גם כן היא פטורה מקרבן, וכמאמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה, פסול, הואיל ונדחה ידחה. ואם כן לעולם אין האיש מביא חטאת חלב על אשתו שוטה שלא מדעתה.

להביא פסח עבור חבירו שלא מדעתו

נתבאר שלדעת רבי יוחנן לומדים אפשר משאי אפשר ומאחר שאמרה תורה שאדם מביא קרבנות מחוסרי כפרה עבור בניו ובנותיו הקטנים שלא מדעתם מביא הוא גם עבור גדולים שלא מדעתם.

יש קרבנות, שאין הכל שווים בהם, אלא עשיר מביא בהם קרבן גדול, ועני מביא קרבן קטן, והם קרויים קרבן עולה ויורד. [ובכלל זה שבועת העדות, ושבועת ביטוי, וטומאת מקדש וקדשיו, וקרבנות מצורע].

ומבואר בברייתא, שכל אשה שיש לה בעל, אף על פי שאינה נחשבת עשירה, כי כל מה שקנתה אשה קנה בעלה, אם בעלה עשיר, כשהיא מתחייבת בקרבן עולה ויורד, היא מביאה קרבן עשיר, והסיבה לכך, כי **הבעל חייב בכל הקרבנות המוטלים על אשתו** [חוץ מנדרים ונדבות].

ואמר רבי יהודה, מאחר שחובת בעלה בקרבנותיה היא משום שנשאה, והתחייבות זו היא מהתחייבות הכתובה, מאחר שגירשה הוא נפטר מכך, ואינו חייב באחריות קרבנותיה, שכך היא כותבת לו בשובר הכתובה בשעת גירושין, שהיא מוחלת לו כל אחריות שיש לה עליו מקודם לכן, ובכלל זה אחריות הקרבנות, [דרבי יהודה דריש לשון הדייט³].

דף ל"ו

חטאת ואשם שכהן מקריב עבור מודר הנאתו

מבואר בברייתא, שכהן מקריב חטאת ואשם עבור מודר הנאתו.

והיה **רב שימי בר אבא סבור**, שהברייתא הזו מדברת **בכל חטאת ואשם**, ולפיכך אמר להביא ראייה מהברייתא הזו, שהכהנים שלוחי שמיא, שאם הם שלוחי דידן, היאך הכהן נעשה שלוחו של מודר הנאתו להקריב עבורו.

ודחו ראייה זו, ואמרנו, שלא דברה הברייתא אלא **בחטאת ואשם של מצורע**, שאינם באים לכפרה, אלא להתיר המצורע לאכול בקדשים, ונאמר בהם "זאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמִּצְרָע" (ויקרא י"ד ב'), ולכן קרבים גם שלא מדעת הבעלים, כשאר קרבנות מחוסרי כיפורים, אבל שאר קרבנות, אפשר שאין הכהן מקריב עבור מודר הנאתו.

הקרבת מתפגל במזיד ובשוגג

במסכת גיטין מבואר, שכהנים שפגלו קרבנות במקדש, ובכך הפסידום לבעליהם, אם פיגלו במזיד, הם חייבים לשלם לבעלים, ואם פיגלו בשוגג, הם פטורים מלשלם.

ומכל מקום למדנו, שהקרבת מתפגל על ידי הכהנים גם בשוגג, ומכאן אמרו להביא ראייה, שהכהנים שלוחי שמיא הם, ולא שלוחי דידן, שכן אם הם שלוחי בעל הקרבן, מאחר שלא נתכוונו לפגל, אלא לעשות שליחות בעל הקרבן, וטעו בכך, לא עשו שליחותם, ולמה יתפגל הקרבן, הלא על המחשבה הזו לא נעשו

² בשלמא במזיד, נהי דשלוחי דידן ניהו, פיגולן פיגול, דכיון שמפגל במזיד, אינו עושה שליחותו, אלא אדעתא דנפשיה קעביד, וקיימא לן בחולין, דאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה. אבל בשוגג, אי שלוחי דידן ניהו, אמאי פיגולן פיגול, דהא כיון דשוגג הוא, לאו אדעתא דנפשיה קעביד, שמתכוין הוא לעשות שליחותו, ולימא שליח שויתיד לתקוני ולא לעוותי. [ר"ן].

³ והא דאמר הכא, שכן מביא אדם קרבן על אשתו כרבי יהודה, לאו דוקא כרבי יהודה, דהא תני רישא סתמא, אדם מביא קרבן עשיר על אשתו, אלא משום דלא ידעינן מאן ניהו תנא קמא, ורבי יהודה איירי בה, תלינן לה לדידיה. [ר"ן].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ ע"ה**
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

מתקנת, וכלל בידינו, **זכין לאדם שלא בפניו**, ושלא מדעתו.

ומצד שני אפשר שאינו יכול לעשות כן, כי הפרשת תרומות ומעשרות היא מצווה, ורוצה אדם לקיים מצוותיו בעצמו, ואין זו זכות עבורו שאחר יקיים את המצווה שלו.

לתקן תבואתו של מודר הנאתו

מבואר במשנתנו, שאדם מפריש תרומות ומעשרות, לתקן תבואת מודר הנאתו, לדעתו.

ונהנה אי אפשר לומר, שהכוונה לכך שמפריש את התרומה והמעשר מתבואת המודר עצמה, לדעתו שלו, שלא מדעת המודר, כי אין אדם מפריש תרומות ומעשרות של חברו משל חברו שלא מדעת חברו, שנאמר "כִּן תְּרִימוּ גַם אֶתֶם תְּרִוּמַת ה' מִפֶּלַע מַעֲשְׂרֵיכֶם" (במדבר י"ח כ"ח), ללמד, מה אתם לדעתם, אף שלוחכם לדעתם, ואם כן אינו יכול להיעשות שלוחו של מודר שלא מדעתו.

וכמו כן אי אפשר שיפריש מתבואת המודר לדעת המודר, שאם כן הוא שלוחו של מודר לדבר זה, ומאחר שהמודר אסור להנות ממנו, אינו יכול להיות שלוחו, שכל שעושה שליחותו מהנה אותו.

וכמו כן אי אפשר לומר, שהכוונה לכך שיפריש תרומה ומעשר מתבואת עצמו על תבואת המודר לדעת המודר, שכל שעושה לדעת המודר, הרי זה מהנה אותו.

אלא על כרחך, הכוונה לכך שמפריש תרומה ומעשר מתבואת עצמו על תבואת המודר, לדעת עצמו, ושלא מדעת המודר.²

ומכאן ראייה, שאדם תורם משל עצמו על של חברו שלא מדעת חברו, שאם לא כן אין כאן תרומה ומעשר כלל.

ודחו ראייה זו ואמרו, שאפשר שאין אדם תורם משלו על של חברו שלא מדעת חברו. והאופן שאדם מפריש תרומות ומעשרות לתקן תבואת מודר הנאתו הוא, כשמפריש מתבואת המודר עצמה, ויוכל לעשות זאת, כשאמר המודר, "כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום", שלענין הפרשת תרומה, די באמירה זו שיוכל כל אחד לתרום את תבואתו כאילו הוא שלוחו של בעל התבואה, ואף על פי כן, העושה כן אינו נחשב שלוחו ממש, לאסור לעשות זאת למודר הנאתו, כי לא עשה אותו שליח בפירושו.³

ומעתה, אם כן היא דעת רבי יוחנן, לכאורה יש לנו לומר, שיקריב אדם עבור חברו שלא מדעתו גם קרבן פסח, שכן מצונו, שאדם מקריב קרבן פסח עבור בניו ובנותיו הקטנים בלא דעתם.

ואמנם לדעת רבי אלעזר, **המפריש פסח על חברו, לא עשה כלום**, אבל לדעת רבי יוחנן, לכאורה יוכל להפריש פסח עבור חברו.

ודחה זאת רבי זירא ואמר, שאמנם אם מהתורה אדם היה מביא קרבן פסח עבור בניו ובנותיו הקטנים אף על פי שאין להם דעת, היה לנו ללמוד מזה, שמביא גם עבור חברו שלא מדעתו, אולם באמת מדין תורה קטנים אינם נמנים על הפסח כלל וכלל [= "שָׁה לְבֵית אֲבֹתֵי" (שמות י"ב ג') לאו דאורייתא], ומה שהם אוכלים ממנו, כי מותרים הם לאכול ממנו אף על פי שלא נמנו בו⁴, ואם כן, אין לנו ללמוד מכאן שיוכל אדם למנות את חברו על הפסח, שלא מדעתו.

שחט הפסח על מי מבניו שיעלה ראשון

מבואר במסכת פסחים, שאם היה אחד עולה לירושלים לעשות הפסח, ואמר לבניו, כשאגיע לירושלים אשחט הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים, **כיון שהכניס ראשון הבנים ראשו ורובו לירושלים, זכה בחלקו, ומזכה גם שאר אחיו עמו.**

ומכאן ראייה, שמדין תורה אין הבנים צריכים להתמנות על קרבן פסח כלל וכלל, שכן אם הם צריכים להתמנות עליו מהתורה, מאחר שכבר נשחט הפסח, שוב אינם יכולים להתמנות עליו, והיאך יזכו בו אחרי שכבר נשחט. < י"מ שאפילו זה שנכנס ראשון לא היה זוכה בו, כי נכנס לירושלים אחרי שכבר נשחט הפסח. > וי"מ שהראשון היה זוכה בו בכניסתו לירושלים, כי מאחר שנכנס ראשון, נתברר שעליו נשחט הפסח בשעת השחיטה, אולם את שאר אחיו לא היה יכול לזכות אחרי השחיטה.

ומאחר שאינם צריכים להתמנות על הפסח כלל, כשאמר להם הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים, על כרחך **לא אמר להם כן אלא לזרזם במצוות**, כלומר שיתרגלו להזדרז לכך, אבל באמת לא שחט עליהם כלל, ואף על פי כן מותרים כולם לאכול מהפסח.

וכן מבואר בבבליהא המסיימת דין זה, מעשה היה, וקדמו בנות לבנים, ונמצאו בנות זריזות ובנים שפלים, כלומר כולם שווים בפסח, ואין המעלה בהקדמה, אלא שאלו זריזות ואלו שפלים.

התורם משלו על של חברו שלא מדעתו

נסתפקו בגמרא, אם יכול אדם לתקן תבואת טבל של חברו שלא מדעת חברו, על ידי שיקח תבואת טבל של עצמו, ויאמר, תבואה זו שלי, תהא תרומה ומעשר עבור תבואת חברי, [ויפרט בדבריו מה תרומה ומה מעשר וכו'].

מצד אחד אפשר שיכול לעשות כן, כי זכות היא לחברו שתהא תבואתו

² דאף על גב דאין פסח נאכל אלא למנויין, הני מילי בראויין להמנות, אבל קטנים דלאו בני הכי, לית לן בה. [ר"ן].

טובת הנאה בתורם משלו על של חבירו

נתבאר שנסתפקו אם רשאי אדם להפריש תרומה ומעשרות מתבואתו על
תבואת חבירו שלא מדעת חבירו ומכל מקום מדעת חבירו ודאי הוא רשאי.

ונסתפק רבי ירמיה, כשהפריש אחד תרומה ומעשרות מתבואתו על תבואת
חבירו, טובת הנאה של מי, כלומר מי מהם מחליט לאיזה כהן ולוי ינתנו
התרומה והמעשרות הללו, זה שהופרשו התרומה והמעשרות משלו [שלולא
פירותיו לא היתה התבואה מתוקנת], או זה שהופרשו התרומה והמעשר לתקן את
תבואתו, [שלולא תבואתו לא היו הפירות תרומה מעשר], ויש למחליט טובת הנאה
מכך שהדבר בידו, שכן הוא רשאי לקבל מישראל שהוא קרובו של כהן דבר
מועט, כדי שיתן את התרומה והמעשר לקרובו הכהן.^א

והשיב רבי זירא, שיש ללמוד ענין זה מהכתוב, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת
אֶרֶץ כְּנָעַן ... וְנִתְּנָה" (דברים י"ד כ"ב-כ"ה), לומר תלה הנתניה בבעל הזרע, כלומר
טובת הנאה של בעל התבואה, והוא נותן את התרומה והמעשר למי שירצה.

ולחן יתבאר בעזה"י, שאין כן **דעת רבי יוחנן**, אלא **טובת הנאה של התורם**,
והוא נותן התרומה והמעשר למי שירצה, ולפי זה, הכתוב "וְנִתְּנָה" הולך על
תחילת הכתוב הראשון, "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר", כלומר זה שמעשר הוא הנותן.

ומתחילה רצו להביא ראיה לדין זה ממשנתנו, בה מבואר, שאדם מפריש
תרומה ומעשר על תבואת מודר הנאתו, ולכאורה על כרחך משל עצמו הוא
מפריש, כפי שנתבאר לעיל [מתחילה], ואם כשהוא מפריש משלו טובת הנאה
לבעל הכרי, הוא מהנה אותו, אלא על כרחך, טובת ההנאה של מפריש.

ודחו ראיה זו ואמרו, שאפשר שהאופן שמשנתנו מתירה לתרום למודר הנאתו,
הוא כשתורם מתבואת המודר עצמו, וכשאמר המודר, "כל הרוצה לתרום
יבוא ויתרום", כפי שנתבאר לעיל, ואם כן אין כאן טובת הנאה הבאה למודר
על ידי המדיר, שהרי הכל היה משל מודר.

שלושה דברים בנותן משלו חובת חבירו

שלושה דברים אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן בנותן משלו את חובת חבירו
ואלו הם.

א. המקדיש מוסיף חומש.

כלל בידינו, שמי שהקדיש בהמה לקרבן, ולאחר מכן נעשה בה מום, פודים
אותה, היא יוצאת לחולין, והמעוה מתקדשות תחתיה, להביא בהן קרבן.

ויש חילוק בדבר, שאם הבעלים עצמו בא לפדותה, עליו להוסיף חומש [נמלבר,
כלומר, על כל ארבעה זוז, הוא נותן דינר נוסף], אבל אם אדם אחר פודה אותה,
נותן את שווייה בלא תוספת.

וכשאחד היה מחויב קרבן מסוים, ובא אדם אחר והקדיש בהמה לצורך קרבנו

^א נמי מוכח, דהא האומר "כל הזן אינו מפסיד", והלך אחד זון, אינו חייב לשלם, דלא שוייה שליח
כלל. [ר"ן].

^ב אבל הכהן עצמו אסור לו לתת דבר לישראל כדי שיתן לו תרומתו, שאפילו כהן המסייע בבית
הגרנות קרינן ביה "שחתם ברית הלוי". [ר"ן].

של הראשון, ולאחר מכן נעשה בה מום, המקדיש נחשב כבעליה, להוסיף חומש
כשלא לפדותה, והמתכפר נחשב כאדם אחר, ואינו צריך להוסיף חומש אם בא
לפדותה.

ועניין זה למד מהכתוב, "וְאִם הִמְקִדִּישׁ יִגְאֵל ... וְיִסֹּף חֲמִישִׁית כֶּסֶף עֲרֶפֶד עָלָיו
וְהָיָה לוֹ" (ויקרא כ"ז ט"ו), "הִמְקִדִּישׁ", ולא המתכפר.

ב. המתכפר עושה תמורה.

כלל בידינו, שהאומר על בהמת חולין שתהא תמורת קרבנו, אף שאסור לעשות
כן, מתקדשת גם בהמת החולין להיות תמורה, שנאמר, "וְאִם הִמְרָ יָמִיר בְּהֵמָה
בְּבֵהֶמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ז י).

וכשאחד היה מחויב קרבן מסוים, ובא אדם אחר והקדיש בהמה לצורך קרבנו
של הראשון. אם המיר בה המתכפר בהמה אחרת, היא מתקדשת להיות
תמורה. אבל אם המקדיש המיר בה בהמה אחרת, הרי זה כשאר בני אדם
שהמירו בה בהמה אחרת, ולא נתקדשה להיות תמורה. שאין עושה תמורה
אלא מי שהקרבן עומד להיקרב בשבילו.

ג. התורם משלו על שאינו שלו טובת הנאה שלו.

כלומר מי שהפריש תרומות ומעשרות מטבל שלו, כשיער הצריך לפטור את
תבואתו ואת תבואת חבירו, וכוונתו לפטור את תבואת חבירו, אף על פי
שהתרומות ומעשרות פוטרות את הטבל של חבירו, מאחר שהפרישם משלו,
טובת הנאה שלו, ויכול לתת את התרומות ומעשרות לאיזה כהן ולוי שירצה.

שנאמר "כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת כָּל מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנִתְּנָה לְלוֹי
לְגַר לְיִתוּם וְלְאִלְמָנָה וְאֶקְלוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשָׁבְעוּ" (דברים כ"ו י"ב), ללמד שזה שמעשר הוא נותן.

ולפיכך, אם אמר לו ישראל, קח סלע זה, ותן את התרומה לכהן שהוא בן בתי,
הסלע שייך לתורם, ולא לזה שתרמו בשבילו.

דף ל"ז

ליטול שכר על לימוד תורה

משה נצטווה ללמד לישראל תורה, כמו שאמר, "וַיֹּאמֶר יְהוָה ה' בְּעֵת הַהוּא
לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשׂוֹתְכֶם אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ד'
י"ד). והיה הציווי שילמדם תורה **בחנם** כמו שאמר, "וְרָאָה לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים כְּאֲשֶׁר צִוִּי ה' אֱלֹהֵי לְעֲשׂוֹת כֹּן בְּקִרְבְּךָ הֶאֱרַץ אֲשֶׁר אֲתֶם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ"
(דברים ד' ה'), ועל כרחך כוונתו לומר, כאשר ציווי ללמדכם **בחנם**. **ומעתה**,
כשם שמשה נצטווה ללמד את ישראל תורה בחנם, **כך ישראל מצוים ללמד
זה את זה בחנם, ואסור ליטול שכר על לימוד התורה.**

אכן יש אופן, שמוותר ללמד ליטול שכר על עבודתו, ונחלקו חכמים בדבר.

^א דאי לא, כאשר צוני אמאי קאי. דליכא למימר בשכר, דהיכי לימא כאשר צוני, וכי צוהו בכך, לא
סגי' דלא לישקול אגרא. וליכא למימר נמי דכאשר צוני הכי קאמר, כאשר צוני ולא מעצמי אני
אומר, דודאי ישראל לא היו מפסקין בכך, דהא כתיב בך יאמינו לעולם. אלא ודאי הכי קאמר,
כאשר צוני ללמד בחנם. [ר"ן].

לדעת רב, המלמד קטנים, מותר לו ליטול שכר שימור, שאין זה שכר על מה שמלמד תורה, אלא על מה ששומר עליהם. אכן, מאחר שמן הסתם הקטנים לומדים מקרא, אמרו, שמקרא מותר ללמד בשכר, ומכל מקום לא משום לימוד המקרא הדבר מותר, אלא משום השימור, ודווקא כשמלמד קטנים, אבל גדולים אסור ללמד כלל בשכר. ומבואר, שגם כשמלמד קטנים, דווקא כשמלמד זכרים קטנים, רשאי ליטול שכר שימור, אבל כשמלמד נקיבות קטנות, אינו רשאי ליטול שכר שימור, כי אין דרך בנות קטנות לצאת, ואינן צריכות שימור.

ולדעת רבי יוחנן, המלמד מקרא גם לגדולים, רשאי ליטול שכר על לימוד פיסוק הטעמים, שדבר זה אינו נחשב כחלק מהתורה, ואינו בכלל "חקים ומשפטים" שיש ללמד חינם. ורב חולק ואוסר, כי לדעתו גם פיסוק טעמים נחשב כחלק מהתורה, שאסור ללמדו בשכר, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.

וכתב הר"ן, שלענין הלכה, כיון שקיימא לן, רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן, נקטינן, שאפילו מגדול מותר ליטול שכר על המקרא. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפיו מהלכות נדרים.

עוד כתב הר"ן, שגם לענין לימוד מדרש ושאר דברים שיש ללמד בחינם, דווקא שכר לימוד אסור ליטול, אבל שכר בטלה מותר.

ללמד את מודר הנאתו תורה בחנם

המלמד את חבירו תורה, אינו נחשב כמהנה אותו בכך שמחכימו, כי לימוד התורה היא מצוה, ומצוות לאו להינות נתנו, ולפיכך כל מקום שמלמדים תורה בחינם, אדם מלמד תורה את המודר ממנו הנאה, ואין בכך כלום.

ולענין לימוד המדרש [ושאר דברים שאינם מקרא], הדין הזה שווה בכל מקום, שמאחר שאסור ליטול שכר על הלימוד, זה שמלמד את חבירו בחינם, אינו נחשב כמהנה אותו הנאת ממון במה שאינו נוטל ממנו שכר, ולפיכך רשאי ללמד בחינם גם את המודר ממנו הנאה.

אבל לענין לימוד המקרא, שמדין תורה מותר ליטול עליו שכר [שימור או שכר פיסוק טעמים], יש חילוק בין המקומות. בכל מקום שרגילים ליטול שכר על לימוד זה, אסור ללמד את המודר ממנו הנאה בחינם, כי בכך שמלמדו חינם, הרי הוא מהנה אותו הנאת ממון, שמלמדו בלא ליטול שכר. ובמקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר גם על לימוד המקרא, מאחר שהחמירו לשם מצווה, אסורים הם ליטול שכר על כך, ואצלם לימוד המקרא הוא כלימוד המדרש, ולפיכך גם מקרא רשאי ללמד בחינם את מודר הנאתו.

ואמר שמואל, שמשנתנו, בה מבואר, שאדם מלמד את מודר הנאתו מדרש הלכות ואגדות, אבל לא מקרא, שנויה במקום שנוטלים שכר על המקרא, ולכן מקרא אסור ללמדו חינם. ולפי דברי רבי יוחנן, מקרא לא ילמד בחינם גם את הגדול, כי רשאי ליטול שכר פיסוק טעמים. ולפי דברי רב, דווקא את הקטן^א ילמד חינם, כי רשאי ליטול שכר שימור, אבל את הגדול מלמד חינם גם מקרא.

ודווקא את המודר עצמו לא ילמד מקרא בחינם, אבל את בניו ובנותיו רשאי ללמד חינם, שאין זה גרוע מלזון אותם שמותר לו, כפי שיתבאר בעזה"י בדף

^א דאף על גב דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, אפילו הכי לא ספינן ליה בידיה, וכשמלמדו הרי הוא מהנהו. [ר"ן].

לימוד תינוקות בשבת

שנינו בברייתא, תינוקות, לא קוראים בתחילה בשבת, אלא שונים בראשון. כלומר אין מלמדים אותם בשבת מקרא שעדיין לא למדו מימיהם, אבל אם כבר למדו פעם אחת לפני שבת, חוזרים איתם המקרא בשבת, אף על פי שהיא חזרה ראשונה. ונאמרו מספר טעמים מדוע לא ילמדו עימהם דבר חדש בשבת.

א. משום איסור שכר שבת.

ומתחילה היה נראה, שטעם הדין הזה הוא, משום איסור שכר שבת, שעיקר שכר המלמד הוא על הלימוד הראשוני, ואם ילמד את הלימוד הראשוני בשבת, לא יוכל לקבל שכרו, משום שאין ליטול שכר על מלאכה שנעשית בשבת.

אמנם טעם זה יתכן רק לפי דברי רבי יוחנן, שהשכר שהמלמד מקבל הוא על לימוד פיסוק הטעמים, ומאחר שהשכר על הלימוד עצמו, אפשר שעל הלימוד הראשוני יש לו ליטול את עיקר שכרו, ולא על החזרה, ולכן לא ילמד דבר חדש בשבת. אבל לפי דברי רב, שהשכר שמלמד מקבל הוא על שימור התינוקות, ולא על הלימוד עצמו, אין שום סברא לחלק בין הלימוד הראשוני ללימוד השני, שהרי בכל אופן הוא משמר את התינוקות באותו אופן.

ובאמת גם לפי דברי רבי יוחנן, אין לומר שטעם הדין הזה, שאין ללמד דבר חדש בשבת, הוא משום איסור שכר שבת, שכן מאחר שהוא מלמד כל השבוע, מותר לו ליטול בהבלעה שכר גם על מה שמלמד בשבת, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך, ואם כן, גם לימוד ראשוני ילמד בשבת, ויטול עליו שכר.

ולפיכך אמרו, שבאמת הסיבה לכך שאין ללמד דבר חדש בשבת, אינה משום שכר שבת, אלא מטעמים אחרים.

ב. כדי שהאבות ישתעשעו עם התינוקות.

יש אומרים, שהטעם לכך שאין מלמדים את התינוקות דבר חדש בשבת, כי רצו שבשבת כשהאבות פנויים, יהיו משתעשעים עם בניהם, ואם היו התינוקות לומדים דבר חדש בשבת, היו האבות נמנעים מכך, כדי שלא לבטל את בניהם מהלימוד.

ג. משום שהאוכל מכביד עליהם.

יש אומרים, שהטעם לכך שאין מלמדים את התינוקות דבר חדש בשבת, כי בשבת, מתוך שאוכלים ושותים יותר משאר ימים, האברים כבדים עליהם, [וכמאמר שמואל, שינוי וסת, כלומר שינוי רגילות אכילה, תחילת חולי מעיים], ולפיכך קשה להם ללמוד דבר חדש, שצריך עיון מרובה.

שומר בשבת

השוכר את הפועל לשמור את התינוק, [שהיו מגדלים תינוקות בטהרה בחצרות הבנויות על גבי הסלע, מפני קבר התהום, כדי שימלאו מים מן המעיין לקדש אפר הפרה], או לשמור פרה אדומה, או לשמור זרעים לצורך עומר, [שהיו משמרים

"נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים **אחר** תאסף אל עמידי" (במדבר ל"א ב). "קדמו שרים **אחר** נגנים בתוף עלמות תופפות" (תהלים ס"ח כ"ו), שכל אותם "אחר" מיותרים הם, שהיה יכול לכתוב, "וסעדו לבכם ותעברו", "תשב הנער אתנו נמים או עשור ותלד", "נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים ותאסף", "קדמו שרים ונגנים", ולא נוסף בכל אלו "אחר" אלא לתפארת הלשון.^א
וכן האות כ"ף בכתוב, "צדקתך **תהרי** אל משפטך תהום רבה אדם ובהמה תושע ה" (תהלים ל"ו ז), שהיה יכול לכתוב בלא כ"ף, "צדקתך תהרי אל" כמו שכתוב "משפטך תהום רבה", אלא שכתב "כהרי אל" לתפארת הלשון.^ב

אותם קודם הבאת העומר, **אין נותנים לו שכר על שמירתו בשבת, ולפיכך אם אבדו בשבת, פטור מאחריותם, כדין שומר חנים.**

ואם היה שכיר לשבוע שלם, או שכיר לחדש שלם, או שכיר לשנה שלמה, או שכיר לשבע שנים [=שבוע], נותנים לו שכר גם על שמירתו בשבת, [כיון שלא הזכירו בפירושו, אלא שהבליעו בכלל שאר הימים], **ולפיכך, מאחר שמקבל שכר גם על שמירתו בשבת, גם בשבת הוא שומר שכר, ואם אבדו בשבת חייב באחריותם.**

דברי תורה שאמר עזרא לפני הקהל

נתבאר, שלדעת רב, פיסוק הטעמים נחשב כחלק מהתורה, והרי הוא בכלל "חקים ומשפטים", שיש ללמד חנים ולא בשכר.
וכפי דעתו ביאר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב את הכתוב, "ויקראו בספר בתורת האלקים מפרש ושום שקל ונבינו במקרא" (נחמיה ח' ח).
"ויקראו בספר בתורת האלקים" – זה מקרא.
"מפרש" – זה תרגום שמפרש את הכתוב.

"ושום שקל" – אלו הפסוקים, כלומר נקודות המפסיקות בין פסוק לפסוק, ונקראו "שום שקל", שעל ידיהם אדם מבין המקרא כפי תנועת הטעמים.
"ונבינו במקרא" – זה פיסוק טעמים. **ויש אומרים אלו המסורות** [=מה שנמסר במסרה].

צורת הקריאה הלכה למשה מסיני

אמר רבי יצחק: (א) **מקרא סופרים,** היא הקריאה כמו שאנו קוראים, כפי שמסרו לנו הראשונים שנקראו סופרים. (ב) **ועיטור סופרים,** הם תיבות יתירות, שנכתבו ליפות הלשון, ונקראות עטור, לפי שהן מעטרים את הלשון. (ג) **וקריין ולא כתיבון,** הן תיבות הנקראות ולא נכתבו. (ד) **וכתיבון ולא קריין,** הן תיבות שנכתבות ואינן נקראות. כל אלו, **הלכה למשה מסיני,** כלומר כך קבל משה בסיני ומסר לישראל.

א. מקרא סופרים.

בכלל מקרא סופרים, הם כל המילים שפעמים נקראות בקמץ ופעמים בסגול, כגון "ארץ", שכשהיא באמצע ענין נכתבת בסגול, "ויקרא אלקים לנפשה **ארץ**" (בראשית א' י) וכשהיא באתנחתא או בסוף פסוק, נכתבת בקמץ, "נסית **קמץ** תבלעמו **ארץ**" (שמות ט"ו י"ב).

וכן "שמים" "מפרים", שאף על פי שאין בהם אל"ף, נקראים כאילו היתה בהם, "שמים" "מפרים".

ב. עיטור סופרים.

בכלל עיטור סופרים, הם מילים שנוספו לתפארת הלשון, כגון "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם **אחר** תעברו כי על כן עברתם על עבדכם ויאמרו כן תעשה פאשר דברתי" (בראשית י"ח ה'). "ויאמר אחיה ואמה תשב הנער אתנו נמים או עשור **אחר** תלד" (בראשית כ"ד נ"ה)

ג. קריין ולא כתיבון.

בכלל המילים שנקראות ואינן כתובות. (א) "פרת" שבכתוב "וינף דוד את הדידעור בן רחב מלך צובה בלכתו להשיב דוד בנהר **פרת**" (שמואל ב' ח' ג). (ב) "איש" שבכתוב, "ונצאת אחיתפל אשר נעץ בימים ההם פאשר ישאל **איש** בדבר האלקים כן כל עצת אחיתפל גם לדוד גם לאבשלם" (שמואל ב' ט"ז כ"א). (ג) "באים" שבכתוב "הנה נמים **באים** נאם ה' ונבנתה העיר לה' ממגדל חננאל שער הפנה" (ירמיהו ל"א ל"ז). (ד) "לה" שבכתוב "השמיעו אל בבל רבים כל דרכי קשת חנו עליה סביב אל זה **לה** פלטה שלמו לה כפעלה ככל אשר עשתה עשו לה כי אל ה' זדה אל קדוש ישראל" (ירמיהו נ' כ"ט). (ה) "את" שבכתוב "וינען בעז ויאמר לה הגד הגד לי כל אשר עשית **את** חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביד ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום" (רות ב' י"א). (מיהו בספרים שלנו קרי וכתוב, ואף במסרה לא מזכירו בין אותם הנקראים ולא נכתבים). (ו) "אלי" שבכתוב "ותאמר אליה כל אשר תאמרי **אלי** אעשה" (רות ג' ה'). (ז) "אלי" שבכתוב, "ותאמר שש השערים האלה נתן לי כי אמר **אלי** אל תבואי ריקם אל חמותך" (רות ג' י"ז).

ד. כתיבון ולא קריין.

בכלל המילים שכתובות ואינן נקראות. (א) "נא" שבכתוב "לדבר הנה יסלח ה' לעבדך בבוא אדני בית רמון להשתחוות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי בית רמון בהשתחויתי בית רמון יסלח **נא** ה' לעבדך בדבר הנה" (מלכים ב' ה' י"ח). (ב) "זאת" שבכתוב "וזה **זאת** המצוה חקיים והמשפטים אשר צוה ה' אלהיכם ללמד אתכם לעשות בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה" (דברים ו' א). וכך כתוב בגמרות ולא נמצא כן בספרי תורה שלנו. (ג) "ידרוך" שני בכתוב "אל דרוך **ידרוך** הדרך קשתו ואל יתעל בסרניו ואל תחמלו אל בחריה חרמונו כל צבאה" (ירמיהו נ"א ג'). (ד) "חמש" שני בכתוב "ואלה מדותיה פאת צפון חמש מאות

^א ובדברי מורי ראיתי, דעטור סופרים היינו שכותבין טעם מפסיק ב"אחר", כי היכי דלישתמע אחר כך תלך, ואחר כך תעבור, ואחר כך תאסף, קדמו שרים ואחר כך נוגנים ... ואלמלא ההפסק היה במשמע אחר שתלכו, אחר שתעבורו, אחר שתאסף, קדמו שרים אחר הנוגנים, שהנוגנים קדמו להם ... וקרי ליה עטור סופרים, משום דמעטרי לה למילתא בטעם הקריאה. [ר"ן].

^ב וכוונת הכתוב, שההרים הרמים, כלומר המלאכים, צריכים לצדקת השם. [ר"ן].

^ג ובדברי מורי ראיתי, דעטור סופרים היינו שכותבין טעם מפסיק ... "צדקתך כהרי" נפסק בטעם ממלת "אל", לומר, שמלת אל הפוכה, כאילו היתה בתחלת הפסוק, ופירושו, א-ל, צדקתך נגלית כהרים, שהם גלויים. ואלמלא ההפסק היה במשמע, צדקתך כהרים של אל, וקרי ליה עטור סופרים, משום דמעטרי לה למילתא בטעם הקריאה. [ר"ן].

ומשפטים לעשתכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה" (דברים ד' י"ד), שמשמע ממנו, שה' צוה למשה ללמד את ישראל. **כי אפשר שכך כוונת הכתוב "ואתי צוה ה' בעת ההוא" ואני נתתי את לבי "ללמד אתכם חקים ומשפטים".**

וכמו כן אין להקשות על כך מהכתוב, "ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צונו ה' אלקי לעשות פן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה" (דברים ד' ה'), שמשמע ממנו, שה' צוה למשה ללמד את ישראל. כי אפשר שכך כוונת הכתוב, "כאשר צונו", ואני נתתי את לבי ללמד לכם.

וכמו כן אין להקשות על כך מהכתוב, "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיכם למען תהיה לי שירה הזאת לעד בבני ישראל" (דברים ל"א י"ט), שמשמע ממנו שנצטווה ללמד. כי אפשר שרק את השירה נצטווה ללמד, ולא את כל התורה.

אולם יש להקשות על כך, ממה שנאמר בשירה, "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל", ועל כרחך מכאן יש ללמוד שאת כל התורה נצטווה ללמד, שהתורה היא עדות על כך, אבל בשירה אין שום עדות לכך.

ולפיכך אמרו, שבאמת את התורה נצטווה משה ללמד לישראל, אבל לפלול התורה בעלמא ניתן למשה לבדו, ובו נהג טובת עין למוסרו לישראל.

על מי הקב"ה משרה שכינתו

אמר רבי יוחנן, אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על מי שהוא (א) גבור (ב) ועשיר (ג) וחכם (ד) ועניו, שכל הדברים הללו היו במשה.

א. גבור.

מתחילה אמרו, שענין זה שהיה משה גבור, מבואר ממה שמצינו, שהוא פרס את האוהל על המשכן, כמו שכתוב "ויפרש את האהל על המשכן וישם את מקסה האהל עליו מלמעלה כאשר צוה ה' את משה" (שמות מ' י"ט), שכן המשכן היה גבוה עשר אמות, כמו שכתוב, "עשר אמות ארך הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד" (שמות כ"ו ט"ז) ואם כן, משה שפרס את האוהל על המשכן, היה גם כן עשר אמות, ומאחר שהיה גדול כל כך, מן הסתם היה גבור.

אולם דחו זאת, כי אף שהיה ארוך בקומה, אפשר שהיה קטן בכח.

ומסקנת הגמרא שענין זה שהיה משה גבור, למד מהכתוב, "ואתפש בשני הלחת ואשליכם מעל שתי ידי ואשברים לעיניכם" (דברים ט' י"ז), שמבואר בו שמה אחז הלוחות בידיו, והשליכן בכח, והן היו כבדות מאד, כמו ששינו, הלוחות, ארכן ששה טפחים, ורחבן ששה, ועביים שלשה.

ב. עשיר.

ענין זה שהיה משה עשיר מבואר ממה שאמר לו הקב"ה על הלוחות "פסל לך", פסולתן שלך יהא כפי שנתבאר לעיל.

ג. חכם.

ענין זה שהיה משה חכם מבואר מדברי רב ושמואל, שאמרו, חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם נתנו למשה חסר אחת, [היא ידיעת השי"י על אמיתותו], שנאמר, "ותחסרהו מעט מאלקים וכבוד וקדר תעטרהו" (תהלים ח' ו').

וארבעת אלפים ופאת נגב חמש [חמש] מאות וארבעת אלפים ומפאת קדים חמש מאות וארבעת אלפים ופאת ימה חמש מאות וארבעת אלפים" (יהזקאל מ"ח ט"ז). (ה) "אם" בכתוב "ועתה כי אמנם כי אם" גאל אנכי וגם יש גאל קרוב מ'מני" (רות ג' י"ב).

וכתב הר"ן, שבמסרה מנו את כל אלו, ונוסף עליהם עוד אחרים, אבל לא מנו "את" דהמצוה, אלא "את" שכתוב בירמיהו גבי צדקיה, "וישבץ המלך צדקיהו אל ירמיהו בסתר לאמר חי ה' אלהי אשר עשה לנו את הנפש הזאת אם אמינתך ואם אנתך ביד האנשים האלה אשר מבקשים את נפשך" (ירמיה ל"ח ט"ז).

דף ל"ח

פסוק אחד בבבל שנחלק בארץ ישראל לשלושה

בבבל היו אומרים, שכל הכתוב הבא הוא פסוק אחד, "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור שמע העם בדברי עמך וגם בך באמינו לעולם ונגד משה את דברי העם אל ה'" (שמות י"ט ט).

ואמר רב אחא בר אדא, שבמערבא [=ארץ ישראל] היו אומרים ששלושה פסוקים הם: (א) "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן". (ב) "בעבור שמע העם בדברי עמך וגם בך באמינו לעולם". (ג) "וינגד משה את דברי העם אל ה'".

ולכאורה נפקא מינא לקריאה בתורה, שאין הקורא קורא בצבור פחות משלושה פסוקים.

ממה העשיר משה

אמר רבי חמא ברבי חנינא, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות, שנאמר, "ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לחת אבנים כראשונים וכתבתי על הלחת את הדברים אשר היו על הלחת הראשונים אשר שברתי" (שמות ל"ד א) לומר, פסולתן שלך היא, והלוחות היו מחומר יקר מאד², וממה שנשתייר העשיר משה.

למי נתנה תורה

מתחילה היה נראה שלדברי רבי יוסי ברבי חנינא, לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו, שנאמר, "ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה וקראם לפני ה' ואלו דברים אשר יעשה לך ואלו דברים אשר יעשה לזרעך" (שמות ל"ד א) לומר, פסולתן שלך היא, והלוחות היו מחומר יקר מאד², וממה שנשתייר העשיר משה.

ואין להקשות על כך מהכתוב, "ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם חקים

^א אולי צ"ל "זאת".

^ב הראה מחצב ספיריניון מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה. [רש"י על התורה].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

ד. עניו.

ענין זה שהיה משה עניו מבואר בכתוב, "והאיש משה עניו מאד" מכל האדם אשר
על פני האדמה" (במדבר י"ב ג')

כל הנביאים עשירים היו

אמר רבי יוחנן, כל הנביאים עשירים היו, שכן מצינו במשה ושמואל עמוס
ויונה שהיו עשירים.

א. משה.

מתחילה אמרו, שענין זה שהיה משה עשיר, מבואר ממה שאמר כלפי עדת
קרח, "ויחזר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא תמור אֶחָד מֵהֶם נְשֹׂאתִי וְלֹא
תַרְעִיתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם" (במדבר ט"ז ט"ו), ובוודאי לא היתה כוונתו להשתבח שלא לקח
מהם בחנם, אלא לומר שאפילו בשכר לא לקח מהם, כי לא היה צריך, משום
שהיה לו משלו הרבה.

ודחו זאת ואמרו, שמא אמר שלא לקח מהם בשכר, כי לא היה לו לשלם
מחמת עניו.

ומסקנת הגמרא, שענין זה שהיה משה עשיר מבואר ממה שאמר לו הקב"ה על
הלוחות "פֶּסֶל לָדָךְ", פסולתן שלך יהא, כפי שנתבאר לעיל.

ב. שמואל.

מתחילה אמרו, שענין זה שהיה שמואל עשיר, מבואר ממה שאמר לעם, "הֲנִינִי
עֲנֵנוּ בִּי נְגִיד ה' וְנִגְדַּד מְשִׁיחוֹ אֶת שׁוֹר מִי לְקַחְתִּי וְחִמּוֹר מִי לְקַחְתִּי וְאֶת מִי עֲשָׂתִי אֶת
מִי רְצוֹתִי וּמִי מִי לְקַחְתִּי כְּפָר וְאֶעֱלִים עֵינֵי בּוֹ וְאֶשִׁיב לְקַם" (שמואל א' י"ב ג'), ובוודאי לא
היתה כוונתו להשתבח שלא לקח מהם בחנם, אלא לומר שאפילו בשכר לא
לקח מהם, כי לא היה צריך, משום שהיה לו משלו הרבה.

ודחו זאת ואמרו, שמא אמר שלא לקח מהם בשכר, כי לא היה לו לשלם
מחמת עניו.

ומסקנת הגמרא, שענין זה שהיה שמואל עשיר מבואר ממה שאמר "וּתְשַׁבְּתוּ
הַרְמְתָה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שִׁפְטָת אֶת יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה" (שמואל א' ז' י"ז), ואמר
רבא, כל מקום שהלך, ביתו עמו.

ג. עמוס.

ענין זה שהיה עמוס עשיר מבואר בכתוב, "וַיַּעַן עָמוֹס וַיֹּאמֶר אֶל אֲמֹצָיָה לֹא
נְבִיא אֲנִי וְלֹא בֶן נְבִיא אֲנִי כִּי בּוֹקֵר אֲנִי וּבּוֹלֵס שְׂקָמִים" (עמוס ז' י"ד), שכן
תרגמו רב יוסף, "ארי מרי גיתי אנא ושקמין לי בשפלתא וגו'", כלומר בעל
מקנה אני, ושקמים יש לי בשפלה.

ד. יונה.

ענין זה שהיה יונה עשיר מבואר ממה שאמר, "וַיִּקַּם יוֹנָה לְבָרֵךְ תְּרַשִּׁינָה מִלְּפָנֵי ה'
וַיִּרְדַּד יְפוֹ וַיִּמְצָא אֲנָיָה בָּאָה תְרַשִּׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיִּרְדַּד בָּהּ לְבּוֹא עִמָּהּ תְרַשִּׁינָה מִלְּפָנֵי ה'" (יונה
א' ג'), ואמר רבי יוחנן, שנתן שכרה של ספינה כולה. ואמר רבי רומנוס, שכרה
של ספינה היה ארבעת אלפים דנרי זהב.

גדול מה שנאמר בשמואל יותר משנאמר במשה

אמר רבא, גדול מה שנאמר בשמואל, יותר משנאמר במשה. במשה רבינו
נאמר, "לא תמור אֶחָד מֵהֶם נְשֹׂאתִי", כלומר לא הייתי לוקח מהם חמור על
כרחם אפילו בשכר, [אבל אם היה הדבר ברצון גמור, היה שוכר מהם]. ואילו
שמואל, אפילו כשהיו מתרצים לו, לא היה שוכר מהם, [שמא לא נתרצו אלא
מחמת הבושה], שנאמר, "וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשָׂתִינוּ וְלֹא רְצוֹתֵנוּ וְלֹא לְקַחְתָּ מִיָּד אִישׁ
מֵאוֹמָה" (שמואל א' י"ב ד') כלומר אפילו כשנתרצו לא שכרת מאיתנו.

היאך זכר משה את התורה

אמר רבי יוחנן, בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו
במתנה, שנאמר, "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כָּכֹלְתּוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הַעֲדוּת לַחַת אֶבֶן
קְּתִיבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹקִים" (שמות ל"א י"ח), כלומר אחר שכלה לדבר עמו נתנה לו
במתנה.

לזון אשתו ובניו של מודר הנאתו

בדף ל"ג נתבאר, שנחלקו חנן וחכמים, אם אדם רשאי לפרוע חוב של מודר
הנאתו, [כלומר חוב שמודר הנאתו חייב לאחר]. לדעת חנן רשאי לפרוע חוב
של מודר הנאתו, ואינו נחשב כנותן לו דבר, אלא כמבריח ממנו ארי. ולדעת
חכמים אסור לאדם לפרוע חוב של מודר הנאתו, כי נחשב כמהנה אותו בכך.

אכן כל זה כשנותן ממון לבעל חובו של מודר הנאתו בתור פריעת חוב, אבל
לדברי הכל, מותר לאדם לזון את אשתו ובניו של מודר הנאתו, אף על פי
שהמודר חייב במזונותיהם, ובלבד שלא יתן להם את המזונות כפריעת חוב
המודר, אלא מחמת מצוות צדקה, ואף על פי שסוף כל סוף המודר נהנה מכך,
שעתה לא יצטרך לתת להם מזונות, מכל מקום הנאה זו אינה אלא גרמא, ולכן
הדבר מותר.

לשאת בתו של מודר הנאתו

דין פשוט הוא, שאדם רשאי לשאת את בתו של מודר הנאתו, [כשנכסי חתן
אסורים לאבי כלה], אף על פי שעל ידי הנישואין החתן מתחייב לזון את בתו של
מודר הנאתו, שהרי אפילו בעודה בבית אביה, שהיה האב חייב במזונותיה,
היה מותר לזה לזון אותה, כפי שנתבאר לעיל, שאדם זן את בתו של מודר
הנאתו, וכל שכן שיהא מותר לו לשאת אותה ולזונה אחרי שתצא מרשות
אביה, כשכבר אביה אינו חייב במזונותיה.

להשיא בתו למודר הנאתו

אסור אדם להשיא בתו קטנה או נערה למודר הנאתו, שהרי בהשיאו לו את
בתו, הוא כנותן לו שפחה לשמשו, ומהנה אותו בכך.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

אבל בתו בוגרת רשאית להינשא למודר הנאתו מדעתה^א, שכן הבוגרת נישאת על ידי עצמה, ולא על ידי אביה, ואם כן לא האב מוסר אותה למודר הנאתו, אלא היא עצמה, והמודר לא נאסר בהנאתה.

המדיר בנו לתלמוד תורה

האב המדיר את בנו לתלמוד תורה, כלומר מדיר עצמו מהנאת בנו, כדי שלא יוכל בנו לשרתו, ולא יתבטל מתלמוד תורה, אין כוונתו להדיר עצמו מהנאת בנו אלא מדברים שאם יעשה לו בנו יתבטל מתלמוד תורה, אבל מדברים קלים לא הדיר עצמו, שאין בהם ביטול תורה, ורשאי בנו לשרתו בהם.

- לדברי רבי יעקב, הבן רשאי למלא לאביו חבית של מים ולהדליק לו את הנר.

- ולדברי רבי יצחק, הבן רשאי לצלות לאביו דג קטן.

- ובירושלמי מבואר, שאם אשה הדירה את בנה כן, מלבד הדברים הנ"ל, הבן רשאי גם כן לקנות לה חפצים מהשוק, שכן האשה אין דרכה לצאת לשוק, וכשהדירה את בנה, לא היתה דעתה על ההנאה הזו. ואם היה האב אדם חשוב, שגם כן אין דרכו לצאת לשוק לקנות חפצים, גם הוא, אם הדיר את בנו לתלמוד תורה, לא הדיר מדבר זה, ורשאי הבן לקנות לו חפצים מהשוק.

להשקות כוס של שלום למודר הנאתו

אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, המודר הנאה מחבירו, מותר להשקותו כוס של שלום. **בבבל ביארו, שהכוונה לכוס של בית האבל. ובמערבא [=ארץ ישראל] אמרו, שהכוונה לכוס שהיו משקים בבית המרחץ מפני דרכי שלום.** והטעם לכך שכוסות אלו מותר להשקות את מודר הנאתו, כי מן הסתם לדברים אלו לא נתכוון, כשאסר עצמו בהנאה.

לזון בהמתו של מודר הנאתו

לדעת רבי אליעזר – אסור לזון בהמה טהורה של מודר הנאתו, כי הטהורה גופה עומד לאכילה [=נפש לשמים וגופה שלן], ונמצא, שכשהוא מאכילה ומפטמה, הוא מרבה את בשרה, ובכך מהנה את מודר הנאתו. אבל את בהמתו הטמאה של מודר הנאתו הוא רשאי להאכיל, שאין לו בה היתר אכילה [=נפש וגופה לשמים], ואין המודר נהנה מפטומה.

ולדעת חכמים – גם את הבהמה הטמאה של מודר הנאתו אסור לו לזון, כי גם בה יש למודר הנאה מפטומה [=נפש לשמים וגופה שלן], שהרי יכול הוא למכור בשרה לנוכרים או להאכילה לכלבים, ונמצא שיש לו הנאה בריבוי הבשר.

וכתב הר"ן, שהמחלוקת בין רבי אליעזר לחכמים היא לענין פיטום הבהמה הטמאה, כלומר האכלתה יותר מכדי צורכה, שהאכלה זו אינה מועילה לה שתעשה מלאכה

^א טעמא קא יהיב למילתיה, כלומר משום הכי שרי, דהא מדעתה היא, דכיון שבגרה, שוב אין לאביה רשות בה. אי נמי כי קאמר מדעתה, למעוטי דעתו דחתן, שאם עשאו שליח לדבר עמה על עסקי נשואין, אסור, דהא קא מהני ליה. [ר"ן].

כראוי, אדרבה מכבידה עליה למלאכה, ואין בה תועלת אלא לריבוי בשרה, ובוה נחלקו מהטעמים המבוארים לעיל. **אבל להאכילה כדי צורכה, הכל מודים שאסור, שהרי בזה בוודאי הוא מהנה את מודר הנאתו. וסיים הר"ן, שראה לרשב"א שכתב בהפך, ולא נתחוורו דבריו.**

לזון עבדיו ושפחותיו של מודר הנאתו

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי אליעזר אם אדם רשאי לפטם בהמה טמאה של מודר הנאתו. לדעת רבי אליעזר הדבר מותר, כי אין למודר הנאה תועלת מריבוי הבשר. ולדעת חכמים, הדבר אסור, כי יש למודר הנאה תועלת מריבוי הבשר.

ואמר יהושע איש עוזא, שדווקא בבהמות טמאות נחלקו, אבל הכל מודים, **שאת עבדיו ושפחותיו של מודר הנאתו מותר לו לפטם**, כלומר לתת להם מזונות יתרים [אחרי שאכלו כל צרכם אצל בעליהם], שכן בעבדים ושפחות לדברי הכל אין לו שום תועלת בריבוי בשרם, שאינם עומדים לאכילת בשרם כלל, אלא לעבודה בלבד [=למנקרותא], ולאחר מותם, מניחים אותם, ואין אוכלים אותם [=למנחרותא].

דף ל"ט

ביקור חולים כשהמדיר מבקר את המודר

מדין תורה, מי שחלה מודר הנאתו, מותר לו ללכת לבקרו, אף על פי שהמודר נהנה מכך, שכן המבקר אין ביאתו כדי להנות את החולה, אלא לקיים מצוות ביקור חולים, והנאת החולה ממילא היא באה, ולכן הדבר מותר.

ואפשר שלדעת רב אשי כן הדין אף למעשה, ואדם נכנס לבקר את מודר הנאתו החולה, ואפילו יושב אצלו כשהוא מבקר, ואין בכך כלום.

אמנם לפי דברי שמואל, כן הדין במקומות, שהחמירו על עצמם, שהנכנס לבקר את החולה, בין בעמידה ובין בישיבה אינו נוטל על כך שכר, [אף שמהתורה די בכך שיכנס בעמידה, ואם כן כשמתיישב אצלו, ועושה יותר מחובתו, רשאי ליטול על כך שכר], **רשאי אדם לבקר את מודר הנאתו החולה אף בישיבה, בלא ליטול ממנו שכר על כך. אבל במקומות שלא החמירו על עצמם כן, והנכנס ויושב אצל החולה נוטל על כך שכר, הנכנס לבקר את מודר הנאתו, לא ישב אצלו בחנם, כי אם ישב אצלו ולא יטול ממנו שכר על כך, נמצא מהנה אותו בחנם הנאה של ממון.**

ולפי סברת רבי שמעון בן אליקים, אין חילוק בין המקומות, ואפילו במקום שאין נוטלים שכר על ביקור חולים בישיבה, הנכנס לבקר את מודר הנאתו החולה, לא ישב אצלו, והסיבה לכך, כי חששו, שאם ישב אצלו, שמא יאריך יותר מכדי הצורך של ביקור חולים, ונמצא שמהנה אותו יותר ממה שהוא צורך המצווה, והדבר אסור. ודווקא בישיבה חששו שישעה יותר מדאי, אבל בעמידה לא חששו, כי מאחר שאתה מצריכו לעמוד יש לו היכר שלא להאריך, ולכן מותר לו לבקר בעמידה.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם

שבעה דברים עלו במחשבה להיבראות קודם שנברא העולם, שאי אפשר לעולם בלא הם.^א

א. תורה – שנאמר, "ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז" (משלי ח' כ"ב).

ב. תשובה – שנאמר, "בְּטָרֶם הַרִים יִלְדוּ וְתַחֲוֹלָל אֶרֶץ וְתִבֵּל וּמַעֲוֹלָם עַד עוֹלָם אֶתָּה אֵל. תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דִּכָּא וְתֵאמַר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם" (תהלים צ"ב).

ג. גן עדן – שנאמר, "וַיִּטַע ה' אֱלֹקִים גֶּן בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשַׁם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר" (בראשית ב' ח).

ד. גיהנם – שנאמר, "כִּי עָרוּץ מֵאֲתֵמוֹל תִּפְתָּה גַם הוּא לְפִלְזָה הוֹכֵן הַעֲמִיק הַרְחֵב מִדְּרָתָה אֵשׁ וְעַצִּים הַרְבֵּה נִשְׁמַת ה' כְּנֹחַל גְּפְרִית בְּעָרָה בָּהּ" (ישעיהו ל' ל"ג).

ה. כסא כבוד – שנאמר, "נִכְוֵן כְּסֵאָךְ מֵאֵז מַעֲוֹלָם אֶתָּה" (תהלים צ"ב).

ו. בית המקדש – שנאמר, "כִּסֵּא כְבוֹד מְרוֹם מְרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשׁוֹ" (ירמיהו י"ז ב).

ז. שמו של משיח – שנאמר, "יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לְפָנֵי שְׁמֵי יְהוָה שְׁמוֹ וְיִתְבָּרַךְ בּוֹ כָּל יוֹם וְאֶשְׁרֹהוּ" (תהלים ע"ב י"ז).

"אם בריאה יברא ה'"

כשביקש משה שתבלע האדמה את עדת קרח, אמר, "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצָתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֶתֶם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיְגִדוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעֶתֶם כִּי נִאֲצוּ הַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'" (במדבר ט"ז ל).

וביאר רבא, שכך אמר משה, "וְאִם בְּרִיאָה", כלומר אם כבר נברא הדבר, מוטב, ואם לאו, "יִבְרָא ה'".

וביאר, שלא נתכוון לומר, אם כבר נברא גיהנם מוטב, שהרי ברור הדבר שכבר נברא קודם בריאת העולם, כפי שנתבאר.

וכמו כן לא נתכוון לומר, אם נברא פה לגיהנם מוטב, ואם לא יברא לו ה' פה, שהרי נאמר "מִה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה וּמִה שֶׁנֶּעֱשָׂה הוּא שֶׁנֶּעֱשָׂה וְאֵין כָּל תְּחִלַּת הַשְּׂמִיט" (קהלת א' ט), ואי אפשר שיברא ה' בריאה חדשה.

אלא כך אמר אם הפה של הגיהנם קרוב לכאן, מוטב, ואם לא, יקרב לכאן, וקריבה של דבר קיים אינה נחשבת דבר חדש, ואפשר שתהא.

שמש וירח נענשו שמוחו על מחלוקת קרח

נאמר, "שָׁמַשׁ גָּרַח עָמַד זָבְלָה לְאוֹר חֲצִיזָה יְהִלְכוּ לְנֶגַע בְּרַק חֲנִיתָד" (חבקוק ג' י"א), ומשמע, ששמש וירח בזבול הם עומדים, ונאמר, "וַיִּתֵּן אֶתֶם אֱלֹקִים בְּרַקִּיעַ"

^א וכדאמרינן, שמחשבתן של ישראל קדמה לכל, ועל כרחיך לא נברא העולם בלא גיהנם לצורך הרשעים. [ר"ן].
^ב "ניני" כתיב.

וכתב הר"ן, שלענין הלכה כשנכסי מבקר אסורים על החולה, נכנס לבקרו עומד, משום שמחוייב לעשות בחנם, ומצוה שלו הוא עושה, והחולה נהנה ממילא, אבל לא יושב. ואפילו במקומות שמחמירים על עצמם שלא ליטול שכר אפילו על הישיבה, משום גזירה שמא ישהה בישיבה. כפי סברת רבי שמעון בן אליקים.

ואף כשנכנס לבקרו עומד, רק הביקור עצמו מותר, שהנכנס מקיים מצוות ביקור חולים, והחולה נהנה ממילא, אבל אסור לו לתת לחולה דבר מיד ליד, שזו הנאה גמורה ולא גרמא.

ביקור חולים כשהמודר מבקר את המדיר

מדין תורה, אם אחד נאסר בהנאתו של חברו, אסור לו לבקר אצל חברו, אפילו כשחבירו חולה כי כשנכנס אצלו הוא נהנה בדריסת הרגל ברשות חברו ואף על פי שיש לו מצווה לבקרו אין הדבר מתיר לו להנות מהאיסור.

אמנם לדעת עולא, כשאחד מדיר את חברו הנאה, אין דעתו להדירו מדברים שהם צורך עצמו, ולפיכך, כשהדירו, לא היתה כוונתו לאוסרו גם לבוא לבקרו בעמידה אם יחלה, ולפיכך אם חלה, רשאי המודר לבוא לבקרו בעמידה, אבל בישיבה אסור לו לבקרו, כי מאחר שאין למדיר תועלת מכך שהמודר ישב אצלו, רק מביקור בעמידה לא הדירו, אבל מביקור בישיבה הדירו.

ודעת שמואל, שכשאחד מדיר את חברו, מאחר שאין דעתו להדירו מדברים שהם צורך עצמו, לא היתה כוונתו כלל לאוסרו לבוא לבקרו אם יחלה, ולפיכך מותר למודר לבוא לבקרו גם בישיבה.

ומכל מקום, דווקא כשהמדיר עצמו חלה, מותר למודר לבוא לבקרו [בעמידה או בישיבה], אבל אם חלה בנו של מדיר, אסור למודר לבוא לבקרו, שכשהדירו המדיר, היתה דעתו להדירו גם אם יחלה בנו שלו, ולפיכך, רשאי לשאול לשלום בנו בשוק, אבל לא יכנס לבקרו.

וכתב הר"ן, לענין הלכה קיימא לן כשמואל ... ולפיכך כשנכסי חולה אסורים על המבקר, נכנס לבקרו אפילו יושב, שישיבה גם כן צורך חיי החולה, ולא הדירו ממנה. אבל חלה בנו, לא יכנס לביתו כלל, אלא שואלו בשוק.

וכל זה כשהחולה הוא שהדיר את המבקר, שכך אנו אומדים דעתו של חולה, שלא התכוון להדירו מדברים שהם צורך עצמו, אבל כשהמבקר הוא שהדיר עצמו מנכסי החולה, לא יכנס לביתו כלל, שכשהמבקר הדיר עצמו אין אנו אומדים דעתו שלא אסר עצמו בדברים שהם צורך חיי חברו.

רמז לביקור חולים מן התורה

אמר ריש לקיש, רמז לביקור חולים מן התורה מניין? שנאמר, "אם פמות כל האדם ומתוון אלה ופקדת כל האדם פקד עליהם לא ה' שלחני" (במדבר ט"ז כ"ט).

וביאר רבא, שכך אמר משה על עדת קרח, "אם פמות כל האדם ומתוון אלה", שכל בני האדם כך דרכם, שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ו"פקדת כל האדם פקד עליהם", כלומר ובני אדם מבקרים אותם, ואם כן יהיה גם עם עדת קרח, מה הבריות אומרים, לא ה' שלחני לזה.

ומתוך כך למדנו, שאצל שאר בני אדם שלא היו מעדת קרח, כך היא הדרך, שהם חולים ובני אדם באים לבקרו.

47	5	53	7
43	4	47	8
38	4	43	9
34	3	38	10

ונמצא שהבת העשירית מקבלת מעט יותר משליש ממה שקבלה הבת הראשונה.

ואם באו כולן יחד, מאחר שאין אחת קודמת, יש לכולן יחד את העישורים של כולן, כלומר נוטלות מהנכסים את עשר העישורים הללו שהם יחד 65.13215599 וכל בת נוטלת עשירית מזה, ונמצא שכל בת נוטלת 6.513215599.

המבקר חולה נוטל אחד מששים בצערו

אמר רבי אחא בר חנינא, כל המבקר חולה, נוטל אחד מששים בצערו.

אמנם דווקא הראשון נוטל אחד מששים מכל צערו של חולה, אבל השני נוטל אחד מששים ממה ששייר ראשון, וכן שלישי וכל כל הבאים אחריו, כל אחד נוטל אחד מששים ממה ששיירו הקודמים. ואפילו באו כולם יחד, אינם נוטלים יחד אלא באופן הזה, כמו בעישורייתא דבי רבי.

ואף שאמר רבי אחא "כל המבקר", באמת לא כל אחד הנכנס לבקרו נוטל חלק מחוליו, אלא רק מי שהוא בן גילו, כלומר שנוולד במזלו של חולה.

כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים

רב חלבו חלש [=חלה] יצא רב כהנא והכריזו על כך, כדי שיבואו לבקר את רבי חלבו, ולא באו לבקרו.

דף מ'

אמר להם רב כהנא, וכי לא כך היה מעשה, בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא, שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, חיה, ואמר לו רבי החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש, כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים.

המבקר את החולה גורם לו שיחיה ושאינו מבקרו גורם לו שימות

רוב חולים יש להתפלל עליהם שיחיו, אבל יש פעמים שצריך להתפלל על החולה שימות, כגון כשמצטער הרבה בחוליו, ואי אפשר לו שיחיה.²

ואמר רב דימי, שכל המבקר את החולה, ועל ידי זה מתפלל עליו, מועילו בתפילתו אפילו לדבר הגדול יותר, להחיותו. ומי שאינו מבקר את החולה, מאחר שאינו מתפלל עליו, אינו מועילו כלום, כלומר לא זו בלבד שאינו מועילו לדבר הגדול, שהוא התפילה להחיותו, אלא אפילו לדבר הקל, שהוא התפילה שימות, גם כן אינו מועיל לו.

הש"מ" (בראשית א' י"ז), ואם כן הם קבועים ברקיע, ולא בזבול, וזבול למעלה מהרקיע הוא, כמבואר במסכת חגיגה, [שרקיע הוא שני מלמטה, וזבול רביעי מלמטה].

וליישב זאת דרש רבא או רבי יצחק, מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול, ואמרו לפניו, רבונו של עולם, אם אתה עושה דין לבן עמרם [ממחלוקתו של קרח] אנו מאירים, ואם לאו אין אנו מאירים.⁴

באותה שעה ירה בהם חיצים וחניתות, אמר להם, בכל יום ויום משתחיים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מחיתם, בכבוד בשר ודם מחיתם, ובכל יום ויום יורים בהם חיצים וחניתות, ומאירים, שנאמר "לאור חציך יתלכו".

ביקור חולים אין לה שיעור

שנינו בברייתא, ביקור חולים אין לה שיעור, ולא נתפרש לענין מה אין לה שיעור.

רב יוסף היה סבור, שהכוונה למתן שכרה, לומר, שאין שיעור למתן שכר מצוות ביקור חולים.

אולם אביי הקשה לו, הלא כל המצוות אין שיעור למתן שכרן, כמו ששינו במסכת אבות, הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות, ואם כן אי אפשר שלענין זה נשנית הברייתא.

ולפיכך אמר אביי, שמצווה זו אין לה שיעור לענין זה שאפילו גדול מצווה לבקר את הקטן.

ורבא אמר, שמצווה זו אין לה שיעור, שאם החולה צריך, מצווה לבקרו אפילו מאה פעמים ביום.

עישורייתא דבי רבי

לדעת רבי, בת יתומה [=הניזונית מן האחים] הבאה להינשא, נוטלת עשירית מנכסי האב לנדונייתה.

ואם היו מספר בנות, אין אומרים כל אחת נוטלת עשירית ממה שהניח האב, כך שאם היו עשר בנות נוטלות את כל מה שהניח האב, אלא הראשונה נוטלת עשירית מהכל, והשניה נוטלת עשירית ממה שנשאר אחר הראשונה, ושלישית נוטלת עשירית ממה שנשאר אחר השניה, וכן כולן, ונמצא שאם היו עשר בנות כך כל אחת נוטלת:

בת	היה	לקחה עישור	נשאר
1	100	10	90
2	90	9	81
3	81	8	72
4	72	7	65
5	65	6	59
6	59	5	53

² משמע להו דהאי קרא במחלוקתו של קרח מדריש, משום דביציאת מצרים ובקריעת ים סוף משתעי בספר חבקוק, וכתבי ביה "מחצת ראש מבית רשע", ומשמע להו דהיינו קרח, וכתבי בתריה "שמש ירח עמד וזבלה". [ר"ן].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

לפרסם דבר מחלתו

רבא כשחלה, יום ראשון היה מבקש שלא יפרסמו את דבר מחלתו, כדי שלא יורע מזלו, להיות מוחזק חולה, ואפשר שיתחזק.

אבל לאחר מכן, אם לא הבריא, אמר שיפרסמו את הדבר ויכריזו עליו בשוק, כדי שאלו השונאים אותו ישמחו, ויועיל הדבר להשיב ממנו חרון אף, שנאמר, "בְּנֶפֶל אוֹיְבֶיךָ" אל תִשְׁמַח וּבְכַשְׁלוֹ אַל יִגַּל לְבָבְךָ. פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו וְהִשִּׁיב מֵעַלְיוֹ אֶפְרוֹ" (משלי כ"ד י"ז-י"ח). ואלו האוהבים אותו יתפללו עליו שיבריא.

שכר המבקר את החולה

אמר רב, כל המבקר את החולה, ניצול מדינה של גיהנם, שנאמר, "אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל (=חולה) בְּיוֹם רָעָה [=גיהנם] יִמְלֹטְהוּ ה'" (תהלים מ"א ב), אין דל אלא חולה, שנאמר, "דוּרִי נִסַּע וְנָגַל מִנִּי פֶּאֶקֶל רַעִי קִפְדֹתֵי כְּאֶרֶג חַיִּי מִדְּלָה וְבִצְעָנִי מִיּוֹם עַד לַיְלָה תִשְׁלִימַנִּי" (ישעיהו ל"ח י"ב) אי נמי "וַיֹּאמֶר לוֹ מְדוּעַ אֲתָהּ כָּכָה דָּל בְּן הַמֶּלֶךְ בְּבִקְרָה בְּבִקְרָה הֲלוֹא תִגִּיד לִי וַיֹּאמֶר לוֹ אֲמַנּוּן אֶת תְּמַר אַחוֹת אֲבִשְׁלֶם אֲחִי אֲנִי אֲהַב" (שמואל ב' י"ג ד'), ואין רעה אלא גיהנם, שנאמר, "כֹּל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה" (משלי ט"ז ד').

ואם ביקר את החולה, מלבד שניצול מגיהנם בעולם הבא, יש לו שכר גם בעולם הזה, שנאמר, "ה' יִשְׁמְרֶהוּ וַיִּחַיְהוּ וַיִּאֲשֶׁר² בְּאֶרֶץ וְאֵל תִּתְּנֶהוּ בְּנֶפֶשׁ אֲבִיבִי" (תהלים מ"א ג'). "ה' יִשְׁמְרֶהוּ", מיצר הרע. "וַיִּחַיְהוּ" מן היסורים. "וַיִּאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ", שיהיו הכל מתכבדים בו. "וְאֵל תִּתְּנֶהוּ בְּנֶפֶשׁ אֲבִיבִי", שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו, ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם, שחילקו את מלכותו.

בנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין

רבי שמעון בן אלעזר אומר, אם יאמרו לך ילדים בנה זקנים סתור, שמע לזקנים ואל תשמע לילדים, שבנין ילדים סתירה, וסתירת זקנים בנין, וסימן לדבר רחבעם בן שלמה, שנאמר בו, "וַיַּעֲזֹב אֶת עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר יַעֲצֶהוּ וַיִּנְעַץ אֶת הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אֹתוֹ אֲשֶׁר הָעֹמְדִים לְפָנָיו" (מלכים א' י"ב ח'), ועל ידי זה נחלקה מלכותו.

זמנים ביום שלא יבקר את החולה

אמר רב שישא בריה דרב אידי, לא יבקר אדם את החולה לא בשלוש שעות ראשונות ביום, ולא בשלוש שעות אחרונות ביום, כדי שלא יסיח דעתו מלהתפלל עליו.

שאם יבקרו בשלוש שעות ראשונות של היום, כשהחולה מתחזק מעט, יהיה המבקר סבור שנרפא, ואין צריך לבקש עליו רחמים.

ואם יבוא לבקרו בשלוש שעות אחרונות של היום, שחוליו מכביד, יהא סבור שאבדה תקוה, ויהא מתייאש מלבקש עליו רחמים.

הקב"ה זן את החולה

אמר רבין אמר רב, מניין שהקב"ה זן את החולה? שנאמר, "ה' יִסְעֲדֶנּוּ עַל עַרְשׁ דָּוִי כַּל מִשְׁכָּבוֹ הַפֶּקֶת בְּחֵלְיוֹ" (תהלים מ"א ד')

השכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה

ואמר רבין אמר רב, מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה, שנאמר, "ה' יִסְעֲדֶנּוּ עַל עַרְשׁ דָּוִי".

וכן שנינו, הנכנס לבקר את החולה, (והחולה שוכב על הקרקע), לא ישב [המבקר] לא על גבי מטה, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי כסא, [שבכך נמצא מבקר גבוה ממקום שכינה], אלא מתעטף ויושב על גבי קרקע, מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה, שנאמר "ה' יִסְעֲדֶנּוּ עַל עַרְשׁ דָּוִי".

הטבילה בנהר

כלל בידינו, שיש חילוק בין מעיינות הנובעים לבין מי גשמים לענין הטהרה בהם על ידי טבילה. מעיינות הנובעים, טובלים בהם גם דרך הילוכם, כגון בנהרות הנמשכים מהם, שהמים אינם עומדים בהם במקומם, אלא נמשכים והולכים. ומי גשמים אין טובלים בהם אלא כשהם עומדים במקומם, ולא כשהם נמשכים דרך הילוכם. שנאמר "אֶף מַעֲנֵן וּבּוֹר מְקוּנָה מִיִּם יִהְיֶה טְהוֹר" (ויקרא י"א ל"ו) לומר, מעיין מטהר בזוחלים, ומקווה באשבורן³.

ונחלקו חכמים, מתי ניתן לטבול בנהר אף במקום הילוך מימיו, ואין לחוש לכך שמי גשמים נתערבו בו, ונתרבו על מי נביעתו, ומתי יש לחוש לכך, ואין לטבול בו במקום הילוך מימיו, כי יש לחוש שרוב מימיו מי גשמים הם ואין מטהרים דרך הילוכם.

א. דעת רבין אמר רב.

אמר רבין אמר רב, מטרא במערבא סהדא רבה פרת [=מטר בארץ ישראל עד גדול על כך הוא פרת], כלומר, כל שאנו רואים שנתגדל פרת, בוודאי לא מנביעתו נתגדל, אלא ממי גשמים, ואפילו לא ירדו גשמים בבבל, כי לעולם אין פרת מתגדל מנביעתו, וכשלא ירדו גשמים בבבל, בוודאי נתגדל פרת מגשמי ארץ ישראל, [ובאופן הזה, כשלא ירדו גשמים בבבל, ואנו רואים שנתגדל פרת, יש לנו עדות ברורה שירדו גשמים בארץ ישראל]. ולפיכך, כל שאנו רואים שנתגדל פרת, עד שרבתה התוספת על העיקר, אין לטבול בו דרך הילוכו, כי לעולם ריבוי מימיו ממי גשמים, שאינם מטהרים אלא במקום אסיפתם, ולא דרך הילוכם.

ב. דעת שמואל [א].

³ הילכך, כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו נוטפין על הזוחלין, אסור, והיינו כשהנהר גדול הרבה, אבל אם היה הולך לאטו, או שלא נתרבה אלא מעט, דליכא לספוקי ברביית נוטפין, שרי. כדתניא בתוספתא, העיד רבי אלעזר בר צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים. [ר"ן].

² "אויבך" כתיב.

³ "יאשר" כתיב.

בנהרות, ולצורך כך היה מתקין להן מחצלות, [י"מ שהיה נותן המחצלות בקרקעית הנהר, תחת כפות רגליהן, שלא ידבק בהן הטיט, ויהיה חציצה. וי"מ שהיה מעמיד המחצלות סביבן, להיות להן מחיצה לצניעות].

ונמצא, שלדעת שמואל א, לעולם הנהר מתגדל מנביעתו, ומטהר אף במקום הילוכו. **ולדעת רב ושמואל ב** ואביו של שמואל, הנהר מתגדל ממי גשמים, וכשהוא מתגדל אינו מטהר במקום הילוכו. והביא הר"ן שנחלקו הפוסקים היאך ההלכה.

א. רבינו תם פסק כשמואל א [א] שהנהר מתגדל מנביעתו, שכן מבואר במסכת בכורות, שם שנינו, יובל שמו, ולמה נקרא שמו פרת, שמימיו פרין ורבין, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים, פרת שמו, שמימיו פרין ורבין, ואמרו, מסייע ליה לשמואל, שאמר נהרא מכיפיה מבריד, ואף ששמואל אמר כן בכל הנהרות, ובריייתא לא אמרו כן אלא בפרת מכל מקום הברייתא מסייעת אותו, משום שכיון שפרת מתגדל מנביעתו, כל הנהרות גם כן מנביעת פרת הם מתגדלים, שהרי כל הנהרות מפרת הם נמשכים, [כמו שאמרו במסכת בכורות, הנודר ממי פרת, אסור בכל מימות שבעולם, דאפילו עינותא דמדליין, סולמי דפרת נייחון], ולפיכך מאחר שאותה ברייתא מסייעת את שמואל, בין מדברי רבי מאיר ובין מדברי רבנן, [דרבנן נמי אמרי פרת שמו שמימיו פרין ורבין] הלכה כשמואל. **ונמצא לפי דעת רבינו תם, שלעולם טובלים בנהרות, ואפילו כשמתברכים הרבה מחמת גשמים, לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים. אמנם כתב הר"ן שכל זה בנהרות שאין מזבזים, אבל נהרות מזבזים אין לומר בהם שמתברכים מנביעתם, ואין טובלים בהם.**

ב. אבל רבינו חננאל והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב וכאביו של שמואל, שאין המים מטהרים בזוחלים, אלא פרת בימי תשרי בלבד. ונתן הרמב"ן ז"ל טעם לדבריהם, שאף שאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריד, אין לדחות הלכות איסור והיתר שהיו נוהגים בהם הלכה למעשה, כאביו של שמואל שעשה לבנותיו מקוואות בימי ניסן, משום מימרא דאגדתא. ושמואל עצמו שאמר נהרא מכיפיה מבריד לא לענין מעשה אמרה, שהרי הוא עצמו, אמר אין המים מטהרים בזוחלים, אלא כך אמר אף שמעיקר הדין הנהר מתגדל מנביעתו למעשה יש לחוש. [וכדאמר בעלמא, השתא דאמר שמואל אסור, ותנא דבי שמואל מותר, שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן]. **ונמצא עכשיו לפי דעה זו, שהנהרות המזבזים, אין טובלים בהן כלל, שלעולם חוששים להם למי גשמים והפשרת שלגים. ונהרות גדולים שאין מזבזים, כל שהוא בקי בהם ויודע עיקר המשכתם בימי תשרי, טובל בהם כל השנה, כל שהוא רואה שאין לחוש שנתרבו נוטפים על עיקר המשכתם, אבל כל שהוא רואה מתוך רבייתם שיש לחוש לכך, אפילו בימי תשרי אין טובל בהן. ומי שאינו בקי בהם, בכל השנה כולה צריך לחוש להם, חוץ מימי תשרי בלבד, שבתשרי מן הסתם אין נוטפים רבים עליהם.**

ויש מי שאומר, שאין אנו חוששים לריבוי מי גשמים, אלא במקום שהנהר מתרחב יותר ממקומו הראשון, אבל במקום שהיתה זחילתו מתחילה, אף על פי שעכשיו רבו נוטפים על הזוחלים, מותר לטבול בו. ונמצא לפי דעה זו, שאפילו בזמן הגשמים,

לדברי שמואל נהרא מכיפיה מתבריד] [=הנהר מסלעו מתגדל], כלומר אף על פי שאנו רואים שכשהגשמים יורדים הנהרות מתרבים, עיקר ריבויים הוא ממקור נביעתם, ולא ממי הגשמים, וכמו שאמרו במסכת תענית, אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה, שאין תהום עולה לקראתו טפחיים, ונמצא שלעולם זוחלים רבים על הנוטפים, שהרי כנגד כל טפח של גשמים יש טפחיים של נביעת מעיין, ולפיכך לעולם מותר לטבול בנהרות, אפילו כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר, כי באמת עיקר ריבויים ממי נביעתם.

ג. דעת שמואל ב [ב].

לדברי שמואל, אין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת בימי תשרי בלבד, שאינו עת גשמים, ולא זמן הפשרת שלמים, אבל בשאר ימות השנה, יש לחוש לכך שרוב מימיו מי גשמים, ואין לטבול בהם דרך הילוכם.

וכתב הר"ן, שלא בא שמואל לאסור כל נהרות חוץ מפרת, וגם לא בא לאסור פרת כל השנה חוץ מתשרי, שכן מאחר שלדעתו אין לאסור טבילה בנהר אלא כשיש לחוש שרבו מי גשמים שבו, כל שאנו בקיאים בפרת בימי תשרי כמה היא עלייתו, וכן בשאר נהרות, ויודעים אנו בהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך, ואפילו בעת יובש גדול, אם יש בו אותו שיעור, אין לחוש שרובו מי גשמים, ומותר לטבול בו. ושמואל בא ללמד שני דברים אחרים.

א) נהרות שפעמים מתמעטים מימיהם לגמרי [=מזבזים], אין טובלים בהן לעולם, כי מאחר שפעמים מזבזים, לעולם חוששים בהם לגשמים או להפשרת שלגים^א. וזהו שאמר שמואל, שאין המים מטהרים בזוחלים אלא פרת וכיוצא בו, שאינו מזבז לעולם, ולהוציא מים המזבזים שאינם כפרת.

ב) גם פרת וכיוצא בו שאינם מזבזים, אין לטבול בהם מן הסתם בכל השנה כולה, מי שאינו בקי בו, אלא בימי תשרי בלבד, לפי שבימי תשרי אינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים, ולפיכך אפילו מי שאינו בקי בו, אין לו לחוש שמא רבו עליו נוטפים. וכל זה למי שאינו בקי בו, אבל מי שבקי בפרת וכיוצא בו כל השנה, כל שהוא רואה שלא נתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לרבו נוטפים, טובל בו בכל השנה. וכן אם רואה בתשרי שנתרבה כל כך, עד שאפשר לו לחוש שמא רבו בו נוטפים, אפילו בתשרי אינו טובל בו. אלא שמן הסתם מי שאינו מכיר, אפילו בנהרות שאין מזבזים, יש לו לחוש כל השנה ברבייתו, ובימי תשרי אין לו לחוש^ב.

ד. דעת אבנה דשמואל.

אביו של שמואל, בימי ניסן, היה חושש שנתרבו הנהרות מהפשרת שלגים, ולא היה מניח לבנותיו לטבול בנהרות במקום הילוך המים, והיה עושה להן מקוואות לטבול בהם^ג, ובימי תשרי לא היה חושש לכך, והיה מניח לטבול

למיחש לנוטפין, ולפיכך היה מתקן להן מפצי. וכשעוברין ימי תשרי, כבר היו חוזרות לטבול בבתיהם, משום צנה. [ר"ן].

^א ואף על גב דאמר, ופליגא דשמואל אדשמואל, היינו לומר דתרווייהו מימרי דשמואל לא קושטא אינון, אלא חדא מינייהו, דאי איתא לחדא ליתא לאידך, אבל איהו לא פליג דידיה אדידיה, אלא מיחש הוא דחייש הלכה למעשה. והכי נמי משמע בפרק תינוקת, דמיייתין מילתא דאבוח דשמואל, ולא מסיימינן עלה פלוגתא דבריה, אלמא שמואל נמי למעשה חייש. [] וכי תימא, אמאי חייש, כיון דרבי מאיר ורבנן אמרי בברייתא דבכורות דפרת מימיו פרין ורבין, ורב ואבוח דשמואל נמי אמאי סברי דלאו מכיפיה מבריד. איכא למימר דאניהו ידעי דאיכא תנאי בעלמא דלא סבירא להו הכי. ועוד דאיכא נסחי דלא גרסי במילתא דרבנן שמימיו פרין ורבין, אלא וחכמים אומרים פרת שמו, ותו לא. ולפי זה שיעתא דמיתיה התם לשמואל מדריבי מאיר הויא, לא מדרבנן. ואפילו הכי שפיר דייק מדריבי מאיר, כיון דרבנן לא פליגי עליה בהדיא לומר שאינו פרה ורבה. ורב ואבוח דשמואל סברי דרבנן פליגי עליה, ושמואל נמי מיחש הוא דחייש. [ר"ן].

^א וכדתנן במסכת פרה, המים המזבזין פסולין, אלו הם המים המזבזין, המזבזין פעם אחת בשבוע. והמזבזין בפולמוסיות ובשני בצורת כשרין. והכי פירושו, דכל שמזבזין בלא טענה, אף על פי שאין מזבזים אלא לעתים רחוקות, פעם אחת בשבוע, פסולין, דחיישינן שמא מי גשמים הו, ואין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן, אבל המזבזין מחמת טענה, כגון בפולמוסיות ובשני בצורת, כשרין. [ר"ן].

^ב כך נראה לי. וראיתי מי שכתב בהפך, ולא נראה לי דבריו. [ר"ן].

^ג הא דקאמר ביומי ניסן, מניסן ועד תשרי קאמר, וכל שכן בימות הגשמים, כך פירושו. ואין הלשון נוהג לי, דהוה ליה למימר עביד להו מקוואות לבנתיה כולה שתא, ומפצי ביומי תשרי. לפיכך נראה לי, דבנתיה דאבוח דשמואל, בסתוא לא היו טובלות בנהר משום צנה, אלא במקוואות שבבתיהן, וביומי ניסן דרויח עלמא היו מתחילות לטבול בנהרות, והיה מתקן להם אביהם שם בתחילת ניסן מקוואות שהיו טובלות בהן עד תשרי, וביומי תשרי לא היה מצריכן למקוואות, משום דליכא

- ובברייתא מבואר, **בלא מלא ובלא רבב** [=שמן].

חסרון דעה

אמר אביי, נקטינן [=קבלנו מרבותינן], **אין עני אלא בדעה**.

ובמערבא [=ארץ ישראל] אמרו, **דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה** [=זה שיש בו דעה, יש בו הכל. וזה שאין בו דעה, מה יש בו].

דא קני מה חסר, דא לא קני מה קני^א [=קנה דעה, מה הוא חסר: לא קנה דעה, מה יועיל לו כל מה שיקנה?].

העומד מחוליו

א. אמר רבי אלכסנדר אמר רבי חייא בר אבא, אין החולה עומד מחליו, עד שמוחלים לו על כל עונותיו, שנאמר, **"הסלח לְכָל עֲוֹנוֹתַי הַרְפֵּא לְכָל תַּחֲלָאִיכִי"** (תהלים ק"ג).

ב. רב המנונא אמר, **חוזר לימי עלומיו**, שאחר שחלה ונתרפא, מתחזק טבעו להיות יותר בריא ממה שהיה קודם חליו, שנאמר, **"רַחֲמַיִם נְטוּרִים רַחוּבִים וְפִשְׁתֵּי נְטוּרִים מְנוּעָרִים יָשׁוּב לְיָמֵי עֲלֻמֵּי"** (איוב ל"ג כ"ה).

החולה משכח תלמודו

אמר רב יוסף, החולה, משכח תלמודו. י"ג שלמד זאת מהכתוב, "ה' יִסְעֲדֶנּוּ עַל עַרְשׂוֹ דְּוַי קָל מִשְׁפָּבוּ הַפְּקֵת בְּחֻלּוֹ" (תהלים מ"א ד). וי"ג שלמד זאת מהכתוב הנזכר לעיל, **"יָשׁוּב לְיָמֵי עֲלֻמֵּי"**, שהוא נדרש מלשון העלמה ושכחה.

וכן ארע לרב יוסף עצמו, שחלה, והכביד עליו למודו, ושכחו, והחזירו אביי לפניו. וזה שאמרו בכמה מקומות, אמר רב יוסף, לא שמעתי שמועה זו, ואמר לו אביי, אתה אמרת לנו אותה, וממשנה זו למדת אותנו.

רבי חייא וכובס החזירו תלמודו של רבי

כשרבי למד שלושה עשר אופנים בהלכה, לימד את רבי חייא שבעה מהם, ואז חלה, ושכח כל שלושה עשר האופנים.

אותם שבעה אופנים שלמד רבי חייא, החזירם רבי חייא ולימדם את רבי, ושאר ששה אופנים הלכו.

היה כובס אחד שהיה שומע את רבי כשהיה גורס לעצמו, וכך למד מרבי כל שלושה עשר האופנים, הלך רבי חייא ולמד אותם לפני הכובס, ובא והחזירם לפני רבי.

וכשהיה רבי רואה את אותו כובס, היה אומר לו, אתה עשית אותי ואת חייא. וי"א שכך היה אומר לו, אתה עשית את חייא, וחייא עשה אותי.

שהנהרות רבים, אדם טובל בנהרות שאינו מכזבים באותן מקומות שהן נמשכים והולכים ביומי תשרי, אבל באותן מקומות שנמשכים ומתרחבים יותר, כל שיש לחוש שרבו שם מי גשמים, אין טובלים בהם, אבל כשרוב המים הם מהנביעה, טובלים בהם אפילו באותם מקומות שלא היה הולך שם מתחלתו.

אבל דעת הרמב"ם ז"ל, שדווקא בגומת המעיין הדין כן, שאף על פי שרבו מי גשמים, עדיין דינו כמעין, ששם הוא חשיבות מימיו, ומבטלים כל המים הבאים עליהם, אבל נתרבו מי גשמים במקום משך הנהר למטה, כל שרבו נוטפים על הזוחלים, נפסל אף במקום שהיה מהלך מתחילה. ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה, שאין המים מטהרים בזוחלים אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה, אלא פרת ביומי תשרי בלבד. אמנם גם לדעה זו אם רוב המים הם הממעין טובלים בהם דרך הילוכם גם במקום שנתרחב הנהר.

דיני טבילה המוזכרים בר"ן

- מי מקוה מטהרים במקומם, ומי מעיין מטהרים גם דרך הילוכם.
- מי מקוה מטהרים בארבעים סאה, ומי מעיין מטהרים בכלשהו.
- שנינו במסכת מקואות, הנוטפים שעשאו זוחלים, כלומר שהמשיכם, סומך אפילו מקל ואפילו קנה ואפילו זב ואפילו זבה, כלומר גודר בפניהם באלו, והרי הם כאשבורן, ומטהרים. רבי יוסי אומר, אין מזחילים בדבר המקבל טומאה, כלומר אין עושים בו גדר, וקיימא לן כרבי יוסי.
- עוד שנינו, הימים דינם כנהרות, ומטהרים בזוחלים.
- עוד שנינו, המים המוכין פסולים למי חטאת וכשרים לטבילה ומטהרים בזוחלים, ואלו הם המים המוכים, המלוחים והפושרים.

כלי גולה

נאמר ליחזקאל, **"וְאֵתָה בֶן אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלֵי גֹלָה וְגַלְה יוֹמָם לְעֵינֶיךָ וְגַלְתָּ מִמְּקוֹמְךָ אֶל מְקוֹם אַחַר לְעֵינֶיךָ אוֹלֵי יָרְאוּ כִּי בֵּית מְרֵי הַמָּה" (יחזקאל י"ב ג'), ואמר רבי אמי אמר רב, שכלי גולה הם (א) נר (ב) וקערה (ג) ושטיח [=עור לאכול עליו].**

דף מ"א

בחוסר כל

נאמר בקללות בספר דברים, **"וְעַבְדְּתָ אֶת אֱלֹהֵי אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנִי ה' בְּדָרְעֵי וּבְצִמָּא וּבְעִירִים וּבְחֹסֶר כָּל וְנָתַן עַל בְּרָזֶל עַל צְנָאֵר עַד הַשְּׁמִידוֹ אֲתָד" (דברים כ"ח מ"ח), ונחלקו חכמים מהו בחוסר כל.**

- לדברי רבי אמי אמר רב, **בלא נר ובלא שלחן**.

- ולדברי רב חסדא, **בלא אשה**.

- ולדברי רב ששת, **בלא שְׂמִשׁ**.

- ולדברי רב נחמן **בלא דעה**.

^א וילייע מהכתוב "וְיִוְסִיף דַּעַת יוֹסִיף מְכַאוּבִי" (קהלת א' י"ח)

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

ערסן יפה לחולה לרפואתו

אמר רבה בר יונתן אמר רב יחיאל, ערסן יפה לחולה לרפואתו. < לדברי רבי יונתן, ערסן הם **שעורים קלופים ישנים**, של תחילת הרקדת הנפה. < ולדברי רב יוסף ערסן הם **סולת של שעורים ישנים** של תחילת הרקדת הנפה. ואבבי הוסיף וביאר, שלכל הדעות, **יש לבשלם כבישול בשר השור** שהוא בישול רב.

בורדס

אמר רבי יוחנן, מי שיש לו חולי בורדס, [הוא נוטריקון "בור דס", והוא חולי שמקלח דס מלמטה], **אין מבקרים אותו**, משום שפעמים נצרך לנקביו, ומצטער להתאפק מפני המבקרים. **ואין מזכירים חולי זה**, לומר פלוני חולה חולי בורדס, שאין זו לשון נקיה.

ואמר רבי אלעזר, שהסיבה לכך היא, מפני שהוא כמעין הנובע. וזו גם הסיבה שנקרא שמו בור דס, שהוא כמעין הנובע.

להתרפא ממודר הנאתו [שהרופא מודר הנאה מהחולה]

שנינו במשנתנו, שמודר הנאה, מרפא רפואת נפש, ולא רפואת ממון.

ומתחילה רצו לומר, שמשנתנו מדברת באופן שהרופא מודר הנאה מהחולה, ואף שהוא מודר ממנו הנאה, מותר לרפא אותו חניס^א, שאינו נהנה ממנו בכך, אבל בשכר לא ירפא אותו, שבכך הוא נהנה, שנוטל שכר.

ודחו זאת ואמרו, שאי אפשר לומר שזו כוונת משנתנו, שאם כן היה צריך לשנות, מרפאהו בחינם אבל לא בשכר.

לרפא את מודר הנאתו [שהחולה מודר הנאה מהרופא]

שנינו במשנתנו, שמודר הנאה, מרפא רפואת נפש, ולא רפואת ממון.

ומסקנת הסוגיה, שמשנתנו מדברת באופן שהחולה מודר הנאה מהרופא, ואמרו, **שאת המודר עצמו, הרופא רשאי לרפא, אבל לא את בהמתו**.

וכל זה **כשיש שם רופא אחר, אבל כשאין שם רופא אחר, גם את בהמתו רשאי לרפא**, שאין זה פחות מהשבת אבדה שהיא מותרת.

ואף על פי שיש רופא אחר, את גופו של מודר רשאי הוא לרפא, לפי שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות.

ואמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, שגם באופן שאסור לו לרפא את בהמתו של המודר, דווקא בידיו לא ירפא אותה, אבל רשאי לומר לו, סם פלוני יפה

גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הנס שנעשה לחמ"ו

ואמר רבי אלכסנדר אמר רבי חייא בר אבא, גדול נס שנעשה לחולה, יותר מן הנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה. **נס של חנניה מישאל ועזריה, הצלה מאש של הדיוט**, שהכל יכולים לכבותה. ונס של חולה הצלה מאש של שמים היא, ומי יכול לכבותה.

כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו

ואמר רבי אלכסנדר אמר רבי חייא בר אבא, ואמרי לה אמר רבי יהושע בן לוי, כיון שהגיע קיצו של אדם, הכל מושלים בו, **שנאמר "הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתר ויהייתי נע ונד בארץ ויהיה כל מצאי יהרגני"** (בראשית ד' י"ד).

ורב למד זאת מהכתוב הזה, **"למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך"** (תהלים קי"ט צ"א), כלומר, כיון שלמשפטיך עמדו, שהגיע קצם למות, הכל עבדיך לקיים את דבר המשפט.

אמרו לרבה בר שילא, מת אדם ארוך שהיה רוכב על פרדה קטנה, שכשהגיעו לגשר, אחזה רוח שטות את הפרדה, והשליכה אותו לנהר, ומת. קרא עליו רבה בר שילא את הכתוב, **"למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך"**.

שמואל ראה עקרב היושב על גבי צפרדע, ועובר עליה את הנהר, ולאחר שעבר את הנהר עקץ אדם שהיה שם, ומת אותו אדם, וקרא על כך שמואל את הכתוב, **"למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך"**, שהעקרב והצפרדע שתפו עצמם לעשות משפטו.

חולה שאין לבקרו

אמר שמואל, אין מבקרים את החולה, אלא למי שחלצתו חמה, כלומר שלבשתו חמה, [כאדם המזדיין, שעל ידי כלי זיין שעליו נקרא חלוץ].

אבל חולי מעיים, וחולי העין, וחולי הראש, אין מבקרים אותם, כמאמר רבי יוסי בן פרטא משום רבי אליעזר.

הסיבה שאין מבקרים חולי מעיים, משום בושתם, שפעמים צריכים לנקביהם, ומתביישים מהמבקרים.

והסיבה שאין מבקרים חולי העין וחולי הראש, משום שהדיבור קשה להם. אבל למי שחלצתו חמה הדיבור מועיל.

החום יש בו תועלת

אמר רבא, האי אישתא [החום הבא על ידי חולי], אם לא שהוא שלוחו של מלאך המות להמית, היה מועיל לאדם כשהיה בא עליו פעם בשלושים יום, כהוצין שסביב הדקל, שמועילים לדקל לשמרו מבהמות וחיות. וכמו כן היה מועיל לגוף כתיריקי [מין מרקחת טובה].

רב נחמן בר יצחק אמר, לא היא ולא תיריקה, כלומר לא טובתה ולא רעתה.

^א ונפש דקתני, פירושו רצון, כדאשכחן "אם יש את נפשכם", כלומר שמרפאהו ברצון לבו, ולא בשכר. [ר"ן].

לידי הנאת חברו, אסורים לאכול יחד מתמחוי אחד.

לה, סם פלוני רע לה^א.

אבל אוכל עם מודר הנאתו מן התמחוי החוזר לבעל הבית, כלומר שהוא תמחוי גדול כל כך, שאין יכולים לאכול כל מה שבתוכו, וגם אחר שיאכלו כל חפצם, עדיין ישאר בו לבעל הבית, בזה אין האחד מהנה את חברו, שכן בין אם יאכל הרבה ובין אם יאכל מעט, יהיה לחבירו הרבה.

ולא יאכל עם מודר הנאתו מן האבוס שלפני הפועלים, ואבוס זה הוא קערה גדולה שנותנים לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים, אוכלים הרבה, ואובסים אותם כבהמות [ולכן נקרא אבוס] ובאכילה מהאבוס, מאחר שאינם משיירים בו אלא אוכלים כל מה שבתוכו, אם אחד מהם אוכל מעט, נמצא מהנה את חברו, ולכן אסור לאכול בו עם מודר הנאתו^ב.

כל הדינים הללו מבוארים במשנתנו, ולכאורה כולם כדעת רבי יהודה בברייתא, ולא נתבאר אם רבי מאיר מודה לדינים אלו, או חולק עליהם.

לעשות עם מודר הנאתו באומן אחד

לדעת חכמים – רשאי אדם לעבוד עם מודר הנאתו בכרם אחד, כשהם רחוקים זה מזה, שאין עבודתו של זה מועילה לזה. **אבל בקירוב לו, אסור לעבוד עמו**, כי כשהם סמוכים זה לזה, כשהאחד חופר בקרקע לפניו, הוא מרפה ומרכך גם את הקרקע שלפני חברו, ומהנה אותו בכך.

ולדעת רבי מאיר – אף שאינו מהנה את חברו אלא כשהם קרובים זה לזה, גזרו חכמים שלא יעשה עמו גם כשהם רחוקים, שמא יבואו לעשות יחד כשהם קרובים.

דף מ"ב

להיכנס בשביעית לשדה מזיר ולאכול מפירותיה

המדיר את חברו הנאה קודם שביעית, שאומר לו, "נכנסים אלו אסורים עליך", מאחר שהדירו קודם שביעית, כשעדיין היתה שדהו ברשותו, ונאסר אז אפילו בדריסת הרגל בשדה, וכל שכן באכילה מהפירות, שוב אין האיסור פוקע בשביעית, ולכן גם בשביעית עצמה שהפירות והשדה הפקר, המודר אסור להיכנס לתוך השדה, ואסור לאכול מהפירות, אף אותן הנוטות חוץ לשדה, שיכול לטלם בלא להיכנס בה.

והמדיר את חברו מאכילה קודם שביעית. בהגיע שביעית רשאי להיכנס לשדהו, אבל אסור לאכול מהפירות, שכבר נאסרו עליו.

והמדיר את חברו הנאה בשביעית, אינו יכול לאוסרו אלא בדריסת הרגל בשדהו, [מטעם שיתבאר בעזה"י בסוף הענין], אבל את הפירות אינו יכול לאסור עליו, כי הן הפקר, ולכן המודר רשאי ליטול מהפירות הנוטות חוץ לשדה.

^א ולפי שאין הפועלים מחזירים מן האבוס שלהם לבעל הבית, לא תנא שריותא באבוס החוזר. [ר"ן].

לרחוץ באמבטי אחת עם מודר הנאתו

לדעת משנתנו שהיא דעת רבי יהודה בברייתא – רשאי אדם לרחוץ עם מודר הנאתו באמבטי גדולה, שאינו מהנה את חברו בכך שרוחץ עמו, אבל באמבטי קטנה לא ירחץ עמו^א, כי מתוך קוטנה, כשרוחץ עמו, מעלה המים עליו ומהנה אותו, ודווקא הרחיצה עמו בקטנה אסורה, אבל מותר להזיע עמו בקטנה.

ולדעת רבי מאיר בברייתא – אף שברחיצה עמו באמבטי גדולה, אינו מהנה אותו, גזרו חכמים שלא ירחץ עמו גם בגדולה, שמא יבוא לרחוץ עמו בקטנה שבה הוא מהנה אותו.

לישון במטה אחת עם מודר הנאתו

לדעת משנתנו שהיא דעת רבי יהודה בברייתא – בימות החמה, רשאי אדם לישון עם מודר הנאתו במטה אחת, בין גדולה בין קטנה, כי בימות החמה אין חימומו מהנה את חברו, ואם כן אינו נהנה ממה שישן עמו. **ובימות הגשמים רשאי לישון עמו במטה גדולה**, שאינו מחממו כשישן בה עמו. **אבל במיטה קטנה אסור לישון עמו בימות הגשמים**, כי מחממו, ומהנה אותו בכך, כמו שכתוב, "גם אם יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחָם לָהֶם וְלָאֶחָד אֵיךְ יִחָם" (קהלת ד' י"א).

ולדעת רבי מאיר בברייתא – אף שאינו מהנה את חברו אלא כשישן עמו במטה קטנה בימות הגשמים, גזרו חכמים שלא ישן עם מודר הנאתו גם במטה גדולה, ואפילו בימות החמה, שמא יבוא לישון עמו בקטנה בימות הגשמים.

הסיבה ואכילה עם מודר הנאתו

רשאי אדם להסב לאכילה עם מודר הנאתו על מטה אחת, אפילו בימות הגשמים, שבהסבה לאכילה אין האחד מחמם את חברו, ואינו מהנה אותו.

ורשאי לאכול עם מודר הנאתו על שלחן אחד, ואין לחוש שמא יבוא לאכול משלו.

אבל לא יאכל עם מודר הנאתו מן התמחוי, כלומר אם נותנים לשניהם קערה אחת לאכול ממנה, אסור לאכול עמו, שכן כששנים אוכלים יחד מתמחוי אחד, פעמים האחד מושך ידו מלאכול הרבה [לכבוד חברו], ונמצא חברו נשכר, שנשאר לו יותר, ומאחר שכשאוכל עם מודר הנאתו מתמחוי אחד, עלול לבוא

^א ומינה, דברפואת גופו, אפילו לשום הסם בידי שרי. ומיהו דוקא שיהא משל מודר, אבל משל מדיר לא, דאפילו היכא דאין לו למודר ממה שיתרפא, דמצוה קא עביד, אפילו הכי, כיון דיהיב ליה מדיליה מיד ליד אסור, כי ההיא דמודר הנאה מחבירו דבעי שיניח על גבי הסלע, אבל לא שיתן מידו לידו ממש, וכמו שכתבתי למעלה. ומיהו היכא דחולה אסור על עצמו נכסיו של רופא, אפשר דאפילו הסם של רופא שרי, דמן חיותיה לא אדריה. [ר"ן].

^ב בכל הדינים המבוארים מכאן עד סוף הדף, משמעות הלשון היא, שהמדיר אסור לעשות הדבר, כדי שלא יהנה את המודר. ולכאורה יל"ע למה לא יהא האיסור מוטל על המודר, להרחיק עצמו שלא יהנה.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

שיצאו מרשותו.

המדיר את חבריו מאכילה בשביעית. אינו יכול לאסור עליו את הפירות שהן הפקר ולפיכך רשאי להיכנס לשדהו ולאכול מהפירות.

ועוד, על כרחך כשאומר לשון "נכסים אלו אסורים עליך", חבריו נאסר בהם אחרי שיצאו מרשותו, כמו ששינונו, שהאומר לבנו קונם שאתה נהנה לי בחיי ובמותי, בנו נאסר בנכסים גם אחר מות אביו, אף שכבר יצאו הנכסים מרשות אביו.

כן ביארו רב ושמואל את משנתנו. ושני דינים למדנו כאן. (א) ברישא למדנו, שמאחר שהדיר את חבריו קודם שביעית, וכבר חל נדרו, שוב לא פקע בשביעית, אף שיצאו הפירות מרשותו. (ב) ובסיפא למדנו, שהמדיר את חבריו בשביעית, אף על פי שהפירות הפקרו, חל הנדר בשביעית לענין שיהא אסור להיכנס לשדהו, [מטעם שיתבאר בעזה"י בסוף הענין].

ותירצו את הקושיה האחרונה, ואמרו, שאפשר כשאומר המדיר בפירוש, שהנכסים יהיו אסורים למודר גם אחר שיצאו מרשות של מדיר, מודים רבי יוחנן וריש לקיש, שהם נאסרים למודר לעולם, אבל כשאומר לו סתם, "נכסים אלו אסורים עליך", אינם נאסרים למודר אחר שיצאו מרשות מדיר².

ורבי יוחנן וריש לקיש אמרו, שהמדיר את חבריו הנאה לפני שביעית, שאומר לו, "נכסי אסורים עליך". אף שלפני שביעית חל הנדר, הן לענין זה שנאסר המודר בדריסת הרגל בשדהו של מדיר, והן לענין זה, שאסור לאכול מפירותיה. בהגיע שביעית, מאחר שיצאו הפירות מרשות מדיר, ונעשו הפקר, המודר מותר בפירות, ורק בדריסת הרגל הוא אסור, מטעם שיתבאר בעזה"י בסוף הענין.

אבל קושיה ראשונה במקומה עומדת, למה נקטו רבי יוחנן וריש לקיש לשון "נכסי אסורים לך" ולא, "נכסים אלו אסורים לך".

ומתחילה היו סבורים, שכן ביארו רבי יוחנן וריש לקיש את משנתנו³, ונחלקו על רב ושמואל שביארוה באופן אחר כמבואר לעיל.

ולפיכך אמרו, שכשהדיר את חבריו בלשון "נכסים אלו אסורים עליך", הכל מודים שהנכסים אסורים על חבריו גם אחרי שיצאו מרשותו, ומשנתנו לדברי הכל במדיר את חבריו בלשון "נכסים אלו", וכפי שביארוה רב ושמואל.

והיו סבורים, שאף שנקטו רבי יוחנן וריש לקיש לשון "נכסי אסורים עליך", כן הדין כשאמר "נכסים אלו אסורים עליך"⁴ או שאמר בפירוש "נכסי אסורים אסורים עליך אפילו אחר שיצאו מרשותי", ונחלקו על רב ושמואל ואמרו, שאף כשאמר לשונות אלו, לא אסר את חבריו אלא כל זמן שהנכסים שלו, אבל אחר שיצאו מרשותו, כגון שהופקרו בשביעית, הותרו למודר, שאין המדיר יכול לאוסרם עליו אלא כל זמן שהם ברשותו.

אלא שלדעת רב ושמואל, כן הדין גם כשהדיר את חבריו בלשון "נכסי אסורים לך", שגם באופן הזה הם נאסרים על חבריו גם אחר שיצאו מרשותו, וגם באופן הזה מתקיימים דיני משנתנו.

ורבי יוחנן וריש לקיש חולקים ואומרים, שרק כשהדיר את חבריו בלשון "נכסים אלו", הם אסורים על חבריו גם אחרי שיצאו מרשותו, אבל הדירו בלשון "נכסי אסורים לך", אינם אסורים לחבריו אלא בעודם ברשותו⁵.

אולם הקשו על כך, שכן אם עיקר חידושם של רבי יוחנן וריש לקיש, שגם כשאוסר חבריו בלשון, "נכסים אלו אסורים עליך", אינם אסורים אחר שיצאו מרשותו, היה להם לומר לשון זה בפירוש, ולא לומר לשון "נכסי אסורים עליך", שגם רב ושמואל מודים בו, שאין הנכסים נאסרים אחרי

והקשו על הדברים הללו, היאך אפשר שרב ושמואל יאמרו, שבין באומר "נכסים אלו אסורים עליך", ובין באומר "נכסי אסורים עליך", הנכסים אסורים למודר גם אחרי שיצאו מרשות מדיר, והלא אפילו כשאסר עצמו בשל חבריו, רק כשאמר "בית זה", הוא אסור בו גם אחרי שיצא מרשות חבריו, אבל כשאמר "ביתך זה", אינו נאסר אלא בעודו של חבריו, אף על פי שיכול הוא לאסור גם אחרי שיצא מרשות חבריו, וכל שכן שכשחבריו מדירו מנכסיו בלשון "נכסי אלו", אינו אוסר עליו אלא בעודם ברשותו.

² רבי יוחנן וריש לקיש מפרשי למשנתנו, דכולא כשהדירו לפני שביעית, וקאמר נדר זה שני דינין יש לו (א) לפני שביעית חייל נדרא לגמרי, שאינו יורד ואינו אוכל (ב) אבל כשהגיע שביעית, הותר מקצתו, דנחי דאינו יורד בתוך שדהו ... אפילו הכי פירי שרו, דהא בשביעית נפקי מרשותיה, ואף על פי שהדירו בשעה שהיה ברשותו, דהיינו לפני שביעית, סברי רבי יוחנן וריש לקיש, דאין אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו. ונחי דרישא לא אשמעינן מידי, דפשיטא דלפני שביעית אינו יורד ואינו אוכל, סבירא להו דנקט רישא משום סיפא, לאשמעינן, דאף על פי שהדירו לפני שביעית, שהיו פירות ברשותו, אין איסורו חל לאחר שיצאו מרשותו, דהיינו בשביעית. [ר"י].

³ דאם איתא דרבי יוחנן וריש לקיש דוקא בנכסי קא אמרי, אם כן מה אשמעינן תנא דמתניתין, רישא ודאי לא צריכא לאשמעינן, דלפני שביעית חייל נדרא לגמרי, וכי תימא משום סיפא נקט לה, לאשמעינן דכיון דמעיקרא אמר נכסי, כשהגיע שביעית הותר מקצתו של נדר זה, דהיינו לענין אכילה, הא נמי לא צריכא לאשמעינן, דפשיטא דבלשון נכסי לא משמע אלא בעוד שהיו ברשותו ... וכי תימא כולה לאשמעינן דינא דשביעית אינו יורד לתוך שדהו נקט לה, דלא תימא דארעא נמי רחמנא אפקריה, וקא משמע לן דליתא, משום טעמא דאמר לקמן, לא מצית אמרת הכין, דלמאי שנויה בנדרים ... אלא ודאי רבי יוחנן וריש לקיש, אפילו בנכסים אלו סבירא להו דאין אדם אוסר, ואתיא להו השתא מתניתין שפיר, דתנא רישא משום סיפא, לאשמעינן דאפילו הדירו בלשון נכסים אלו, אין נדרו חל לאחר שיצאו מרשותו. דלא תימא, דכי היכי דאמר גבי נדר, דכי אמר לבית זה שאני נכנס, מת או מכרו לאחר אסור, דמתסר עליה אפילו לאחר שיצא מרשותו, הכי נמי כי הדירו חבריו, ואמר לו נכסים אלו, דליחול איסורא אפילו לאחר שיצאו נכסים מרשות מדיר, דליתא, דהני מילי בנדר עצמו, דמצי אסר אנפשיה נכסי חבריו, אפילו לאחר שיצאו מרשותו, אבל מדיר לא, דלאחר שיצאו מרשותו, הוה להו נכסי חבריו, ואין אדם אוסר נכסי חבריו על חבריו. [ר"י].

ומסקנת הסוגיה, שאין כאן מחלוקת בין רב ושמואל לבין רבי יוחנן וריש לקיש. רב ושמואל ביארו את משנתנו, שכשאסר את חבריו בלשון "נכסים

⁴ דאף על גב דכי קאמר מדיר "נכסים אלו" וכי קאמר נדר "ביתך זה" לשונות שוין הן, ותנן לקמן גבי נדר דכי קאמר ביתך זה משמע אפילו לאחר שיצאו מרשותו, והכי נמי הוי ליה למימר כי קאמר מדיר "נכסים אלו", כיון דמדיר נמי, אי מפרש לישניה מצי אסר אפילו לאחר שיצאו מרשותו, אפילו הכי לא דמי, משום דכי אמר נדר "בית זה", משמע דגופיה של בית אסר אנפשיה, אי משום דלא מקבל עליה ההוא ביתא, אי משום דרע מוליה, או מטעמא אחרינא, הלכך שפיר משמע לישניה דלא תלי אסוריה בדאיתיה ממריה קמיה, אבל כי אסר ליה מדיר, נהי דאמר ליה נכסים אלו, כל היכא דלא פריש בהדיא אפילו לאחר שיצאו מרשותו, לא משמע אלא כי איתנהו ברשותיה, דמאי איכפת ליה אי מיתהני אידך במה שאין לו חלק ונחלה כלל, הלכך כל היכא דלא פריש בהדיא, אלא אמר נכסים אלו, לא משמע אלא בעודו ברשותו. [ר"י].

⁵ וכי קאמרי רבי יוחנן וריש לקיש נכסי עליך וכו', לאו דמוקמי לה למתניתין בנכסי, אלא לרב ושמואל קמהדרי, והכי קאמרי להו, אי בנכסי איירי תנא, לא הוה תני הכי, אלא הכי הוי דינא ... [ר"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

אלו, הם אסורים לחבירו גם אחרי שיצאו מרשותו, ואין מי שחולק על זה.^א
ורבי יוחנן וריש לקיש אמרו, שאם היה אוסר על חבירו בלשון "נכסי", לא
היו נאסרים עליו אחרי שיצאו מרשותו, ואין מי שחולק על זה.^ב

להיכנס בשביעית לשדה מזיר ללקט פירות שביעית

נתבאר לעיל, שאף על פי שבשביעית הפירות הן הפקר, ולפיכך מותר לכל אדם להיכנס לתוך שדה חבירו בשביעית כדי ללקוט פירות. המזיר את חבירו בשביעית, אף שאינו יכול לאסור עליו את הפירות, כי הן הפקר, אוסר עליו את דריסת הרגל בשדהו, ולפיכך אסור לו להיכנס לשדהו ללקט פירות, ואין לו ליטול אלא את הפירות הנוטות חוץ לשדה.

לדעת עולא, לא נאסר המזיר בדריסת הרגל בשדהו של מזיר, אלא כשבא ללקט את האילנות העומדים על הגבולים, שכן מאחר שיכול ללקט מהם בלא להיכנס לשדהו של מזיר, אין לו היתר להיכנס לשדהו, אבל כשהוא בא ללקט את האילנות הפנימיים מותר לו להיכנס לתוך השדה וללקט, שכן מאחר שהפירות הפקר, כל השדה מופקרת לצורך ליקוט הפירות, וכל שאינו יכול ללקט בלא להיכנס, רשאי להיכנס וללקט.

ולדעת רבי שמעון בן אליקים, אף שכן הוא עיקר הדין, שהפקירה תורה כל השדות בשביעית להיכנס ללקט מהן פירות, ולכן מותר למזיר להיכנס לשדה מזיר ללקט פירות מאילנות הפנימיים, חששו חכמים, שמא כשיכנס ישהה שם בעמידה יותר מצורך הלקיטה, [=גזירה שמא ישהה בעמידה], ונמצא נהנה שלא בהיתר, ולפיכך גזרו, שגם לצורך הלקיטה לא יכנס לשדהו של מזיר.^ב

דף מ"ג

שאלה הלוואה ומכירה למזיר ולמזיר

השואל חפץ מחבירו, יש לשואל הנאה מכך שמקבל מחבירו דבר להשתמש בו. וכמו כן הלוואה מעות מחבירו, יש ללווה הנאה מכך שמקבל מעות לעסוק בהן. וכמו כן הקונה מחבירו דבר מה שהכל חפצים לקנותו [=זבינה חריפא] יש לקונה הנאה מכך.

^א ... הוא הדין ב"נכסי אלו", דאדם אוסר, שהולכין אחר לשון אחרון דאמר "אלו". והכי איתא בירושלמי, "ביתך זה" משום מה אתה תופסו, משום "ביתך" או משום "זה" ומסקנא משום "זה". [ר"ן].

^ב ולא ידענא, אמאי נקט הש"ס במסקנא, רבי יוחנן וריש לקיש מקמי רב ושמואל, דהוי ליה למינקט רב ושמואל ברישא, כדקמסדר להו למימרינהו מעיקרא מקמי רבי יוחנן וריש לקיש. ונראה בעיני, משום דכל שקלא וטריא דסוגין נקטינן דרבי יוחנן וריש לקיש קיימי אמילתייהו דרב ושמואל, לאפלוגי עליה, משום הכי, כי הדרי למימר דלא פליגי, מקדמינן לדרבי יוחנן וריש לקיש מקמי רב ושמואל, לומר דלאו אמילתייהו קיימי כלל. [ר"ן].

^ג ואף על גב דהכא גזרינן שמא ישהה בעמידה, ולעיל גבי חולה לא גזר שמואל אלא שמא ישהה בישיבה, אבל בעמידה לא גזר ... התם היינו טעמא, משום דכיון דדרך מבקר לישב, ואתה מצריכו לעמוד, אית ליה היכרא, ולא ישהה בעמידה, אבל הכא, מאי היכרא אית ליה, הא אין דרך ללקוט את הפירות אלא בעמידה, ושייך למיגזר שמא ישהה. [ר"ן].

ומאחר שיש הנאה לשואל, וללווה, ולקונה, כשאחד מוזר הנאה מחבירו, לדברי הכל, אסור למזיר (א) לשאול (ב) או ללוות (ג) או לקנות מהמזיר.

ונחלקו חכמים אם גם למזיר אסור לשאול או ללוות או לקנות מהמזיר.

לדעת רבי יוסי ברבי חנינא – רק למזיר, האסור בהנאת המזיר, אסור לשאול או ללוות או לקנות מהמזיר, אבל המזיר, המותר בהנאת המזיר, מותר לשאול או ללוות או לקנות מהמזיר. ומשנתנו, בה שינוי ששניהם אסורים לשאול וללוות ולקנות זה מזה, מדברת באופן ששניהם מוזרים הנאה זה מזה.^א

ולדעת אביו – אף שמעיקר הדין רק המזיר אסור לשאול וללוות ולקנות מהמזיר, והמזיר מותר, חששו חכמים, שאם המזיר ישאל או לווה או יקנה מהמזיר, יבוא גם המזיר לשאול וללוות ולקנות מהמזיר, ולפיכך גזרו, שגם המזיר לא ישאל ולא ילווה ולא יקנה מהמזיר [=גזירה לשאול משום להשאיל. וכן בכולהו גזירה].

וכתב הר"ן בשם הרמב"ם, שגם לפי דעת אביו, דווקא כשהיה מזיר הנאה מהיחיד, גזרו שגם המזיר לא יהנה מהמזיר, אבל הנזיר הנאה מכל ישראל, לא גזרו שגם הם לא יהנו ממנו.^ב

עוד כתב הר"ן, שגם במזיר הנאה מהיחיד, לא גזרו על המזיר אלא בדברים אלו, שאלה הלוואה ומכירה, שאין הכל מחשיבים אותם כהנאה, ואם יהנה המזיר, עלול גם המזיר להנות מהם, אבל בהנאה גמורה כאכילת פירות וכיוצא בה, אין לחוש לכך, ולא גזרו בה על המזיר.

"קונם שדי שאני חודש בפרתך"

בא אחד וביקש מחבירו, "השאילני פרתך". והשיב לו, "אינה פנויה". כעס המבקש על שלא הסכים חבירו להשאיל לו פרתו, ואמר, "קונם שדי שאני חורש בה לעולם", כלומר שדי תהא אסורה לי, אם אחרוש בפרתך מעתה ועד עולם.

אם היתה דרכו של מבקש לחרוש בעצמו, כוונתו היתה לאסור את השדה אם הוא עצמו יחרוש בפרת חבירו, ולפיכך שאר בני אדם חורשים עבורו באותה פרה, ואינו נאסר.

ואם אין דרכו של מבקש לחרוש בעצמו, אלא על ידי פועלים, כוונתו היתה לאסור את השדה אם יחרשו אותה בפרת חבירו, בין הוא בין אחרים,^א ולפיכך, לא יחרשו את שדהו בפרה זו, לא הוא ולא אחרים.

^א וכי תימא, אם כן, מאי קא משמע לן. נראה, דסתם לן כרבי אליעזר דאמר, ויתור אסור במזיר הנאה. ואף על גב דכבר סתם לן כוותיה בריש פירקין, קא משמע לן, דכל הני נמי לא גריעי מויתור, ואסירי לרבי אליעזר. [ר"ן].

^ב דאי גזרינן עלה, ומצריכינא ליה ליהנות לעובדי כוכבים, טריחא ליה מילתא, אבל כאן שאינו אסור אלא להנאת חבירו בלבד, מצי למיסק עלה דמילתא, וגזרינן. [ר"ן].

^ג שלא נתכוין לחרישתו, כיון שאין דרכו לחרוש, אלא שלא יהנה בחרישתו אכוין, ומשום הכי הוא וכל אדם אסורים לחרוש בשבילו, כדי שלא יהנה בחרישתה. [ר"ן].

לשלם לחנווני עבור מה שנתן למודר הנאתו

היה האחד מודר הנאה מחבירו, ואין למודר מה לאכול, רשאי המדיר ללכת אצל חנווני הרגיל אצלו^א, ולומר לו, "איש פלוני מודר ממני הנאה, ואין לו מה לאכול, ואיני יודע מה אעשה", כדי שיבין החנווני, שאם יתן הוא למודר מזונות, המדיר ישלם לו עליהם, והחנווני נותן למודר מזונות, והמדיר רשאי לשלם לו על כך.

והסיבה לכך, כי המדיר לא עשה את החנווני להיות שלוחו לתת למודר, שאינו נעשה שלוחו אלא אם יתחייב לו מתחילה, שישלם לו מה שיתן למודר, או שיאמר, "כל השומע קולי יזון את המודר", אבל כשאמר לו, "איש פלוני רעב ואין לו מה לאכול", לא עשה את החנווני שלוחו לתת לו, וכשנתן החנווני מחמת עצמו נתן, וכשהמדיר משלם לחנווני אחרי כן, מרצונו הוא נותן לחנווני, ואינו חייב.

לשלם לפועלים עבור מלאכה שעשו למודר הנאתו

היה האחד מודר הנאה מחבירו, והיה המודר צריך לבנות בית ולגדור גדר ולקצור שדהו ואין למודר ממון לעשות זאת, רשאי המדיר ללכת אצל פועלים, ולומר להם, "איש פלוני מודר ממני הנאה, וצריך הוא למלאכה פלונית, ואיני יודע מה אעשה", כדי שיבינו הפועלים, שאם יעשו מלאכת המודר, המדיר ישלם להם על כך, והפועלים עושים מלאכת המודר, והמדיר רשאי לשלם להם על כך.

והסיבה לכך, כי המדיר לא עשה את הפועלים להיות שלוחיו לעשות מלאכת המודר, שאינם נעשים שלוחו אלא אם יתחייב להם מתחילה, שישלם להם על מלאכתם, אבל כשאמר להם, "איש פלוני צריך למלאכה", לא עשה אותם שלוחיו, וכשעשו מלאכתו מחמת עצמם עשו, וכשהמדיר משלם להם אחרי כן, מרצונו הוא משלם להם, ואינו חייב^ב.

היו מהלכים בדרך ואין למודר מה לאכול

היו מדיר ומודר מהלכים בדרך, ואין למודר מה לאכול.

אם יש עימהם אדם שלישי, רשאי המדיר לתת מזונות לאותו אדם שלישי לשם מתנה, והוא יתן את המזונות למודר, שאין המודר מקבל מהמדיר, אלא מהשלישי.

ואם אין עימהם אדם שלישי, המדיר רשאי להניח מזונות על הסלע או על הגדר ולהפקירם, שיאמר, "הרי הם מופקרים לכל מי שיחפוץ", ומאחר שהופקרו המודר מותר בהם, שלא נהנה מהמדיר אלא מהפקר.

ורבי יוסי אוסר למודר להנות מהפקר שמפקר המדיר. ומבואר בברייתא,

^א כן היא גרסת ה"ן, "הרגיל אצלו", ורבותא קא משמע לן דאף על גב דרגיל אצלו ומקיפו תדיר, לא אמרינן שליחותיה קעביד, וכל שכן שאם לא אמר לאדם מיוחד, אלא דאמר כל הזן אינו מפסיד, שרי, כדאיתא בפרק המדיר. [ר"ן].

^ב לא זו אף זו קתני, ברישא אשמעינן דלצורך מזונות שרי, וסיפא קא משמע לן, דאפילו לצורך בנין ביתו התיירו. [ר"ן].

שלדעת רבי יוסי יש חילוק בדבר. מה שהפקיר המדיר קודם הנדר, המודר רשאי לזכות בו, ורק מה שהפקיר המדיר אחר הנדר, אין המודר רשאי לזכות בו. וטעמו של רבי יוסי יתבאר בעזה"י בסמוך.

טעמו של רבי יוסי

נתבאר, שלדברי רבי יוסי, המודר מחבירו, אסור לו להנות ממה שהמדיר מפקיר, ואין אומרים, מהפקר הוא נהנה, ולא מהמדיר. ונאמרו שני טעמים לדבריו.

א. הפקר כמתנה.

לדעת רבי יוחנן, טעמו של רבי יוסי שהמודר אסור להנות ממה שהמדיר מפקיר, משום שלדעתו, כשזה מפקיר וזה זוכה מהפקר, נחשב הזוכה כזוכה מהמפקיר עצמו, כמי שקיבל ממנו מתנה. שכשם שבמתנה, אין המתנה יוצאת מרשות נותן עד שנכנסת לרשות מקבל, כך בהפקר, אין הנכסים יוצאים מרשות מפקיר עד שיכנסו לרשות זוכה, וכל זמן שלא זכה בהם אדם מהפקר, יכול המפקיר לחזור בו, ונמצא שהזוכה מהפקר זוכה ישירות מהמפקיר, כאילו קיבל ממנו, ולכן המודר אסור להנות ממה שהמדיר מפקיר, כי נמצא נהנה מהמדיר.

והקשה רבי אבא, אם זהו טעמו של רבי יוסי, שכל זוכה מהפקר נחשב כזוכה מיד המפקיר, אם כן, מדוע דברים שהפקיר המדיר קודם לנדר, רשאי המודר להנות מהם, הלא כשיזכה בהם, גם כן נחשב כזוכה בהם מהמדיר, ונמצא נהנה ממנו.

ותירץ רבי אבא [=הוא מותיב לה והוא מפרק לה], שהסיבה לכך שהמודר מותר בכל מה שהפקיר המדיר קודם הנדר, כי כל הנודר אין דעתו על מה שהפקיר, ואם כן, אף על פי שבאמת כל זמן שלא זכו בנכסים הללו מהפקר, עדיין הם ברשות מדיר, מכל מקום אינם נאסרים למודר, כי מאחר שכבר הפקירם, אין דעתו עליהם.

ורבא לא הסכים עם סברת רבי יוחנן, שכל המפקיר אין דעתו על מה שהפקיר, שהרי מדין כותב קצת נכסיו לעבד אחד וכולן לשני, יש ללמוד שדעת הנותן גם על מה שכבר נתן, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך, וכמו כן אם הפקר לא יצא מרשות נודר, דעת נודר גם על מה שהפקיר.

ב. גזרה משום מתנת בית חורון.

ולדעת רבא, מפקיר אינו כנותן מתנה, כי מיד כשהפקיר, יצאו הנכסים מרשותו, ואינו יכול לחזור בו מהפקרו. ואם כן, מעיקר הדין, כשהמדיר מפקיר נכסיו, המודר מותר להנות מהם, כי אינו נהנה מהמודר. והסיבה שאסרו למודר להנות ממה שהמדיר מפקיר, גזרת חכמים היא, משום מתנת בית חורון. כלומר, חששו, שאם יהא המודר מותר להנות ממה שהמדיר מפקיר, יבוא להנות ממנו גם כשמניח לפניו על מנת שיטול, וזה אסור בוודאי. וכסברא האמורה בענין מתנת בית חורון, שתתבאר בעזה"י בדף מ"ח. אכן דווקא לענין מה שמפקיר אחר הנדר, יש לחוש לכך, אבל מה שהפקיר קודם לכן, אין לחוש, ומותר למודר להנות ממנו.

דף מ"ד

א. רישא רבנן וסיפא רבי יוסי.

נתבאר לעיל, שלפי דברי רבי יוחנן, נחלקו חכמים ורבי יוסי בדין מפקיר, שלדעת חכמים, מיד כשהפקיר יצאו הנכסים מרשותו, ואינו יכול לחזור מהפקרו, ולדעת רבי יוסי, לא יצאו הנכסים מרשות מפקיר עד שיזכה בהם אדם מההפקר.

והנה לכאורה, הדין הראשון של הברייתא, שמי שהפקיר את שדהו, ועברו שלושה ימים, אינו יכול לחזור בו מהפקרו, אף על פי שלא זכה בהם אחר, הרי הוא כדעת חכמים, האומרים, שהפקר יוצא מרשות מפקיר, אף על פי שלא זכה בהם אדם. [ורק בתוך שלושה ימים יכול לחזור בו מהפקרו, מחמת תקנת חכמים משום רמאים, כפי שיתבאר בעז"ה בהמשך]. והדין השני של הברייתא, שמי שהפקיר את שדהו, כל זמן שלא זכה בה אחר, יכול לחזור בו, ומשזכה בה אחר, אינו יכול לחזור בו^א, הרי הוא כדעת רבי יוסי, האומר, שהפקר אינו מרשות מפקיר, אלא כשיגיע ליד הזוכה^ב.

אולם דבר תמוה הוא, לומר, שברייתא אחת הנשנית בסתם, תחילתה כדברי חכמים, וסופה כדברי רבי יוסי.

ב. כל הברייתא כרבנן, ומודים במפקיר לזמן קצוב.

עולא אמר, שהברייתא כולה כדעת חכמים, האומרים, שסתם הפקר יוצא מרשות מפקיר מיד, ואינו יכול לחזור בו, [אלא שלושה ימים ראשונים, מחמת תקנת חכמים], כמבואר בתחילת הברייתא.

אלא שכל זה במפקיר סתם, אבל המפקיר לזמן קצוב, מאחר שלא רצה להפקיר הפקר גמור, ועדיין קשור הוא למה שמפקיר, אומדים אנו דעתו, שגם בזמן שכן הפקיר, אין כוונתו שיצא מרשותו מיד, אלא רק כשיבוא אחר ויזכה בו.

ונמצא שבהפקר לזמן קצוב, מודים חכמים לרבי יוסי, שלא יצא מרשות

מקצת נכסים לראשון וכולם לשני שני זכה אף בראשון

מי שיש לו שני עבדים, ונתן מקצת נכסיו לראשון, ואחר כך נתן כל נכסיו לשני. ראשון לא קנה כלום, שאפשר שכשנתן לו מקצת נכסיו, לא נתן לו את עצמו, וכיון שעצמו לא קנה, נכסים גם כן לא קנה, שעדיין הוא עבדו, וכל מה שקנה עבד קנה רבו.

אבל שני זכה בעצמו ובכל הנכסים, ואף בעבד הראשון, שאצל השני לא שייך כלום, וקנה כל נכסי האדון.

ומכאן יש ללמוד, שכשנתן לשני כל נכסיו, היתה דעתו גם על מה שנתן כבר לראשון, שאם לא כן, מאחר שאפשר שאת השני נתן לראשון, אין לשני לזכות בכלום, בעצמו לא יזכה, מאחר שניתן לראשון, ומאחר שלא יזכה בעצמו, כל מה שזוכה בו לרבו הוא זוכה.

הסוגיות הבאות אינן לפי ההלכה

נתבאר לעיל, שלדברי רבי יוחנן, דעת רבי יוסי שהפקר כמתנה, ואינו יוצא מרשות מפקיר עד שבא לרשות זוכה, ולכן לא יפקיר אדם לצורך מודר הנאתו.

וכתב הר"ן, שדברי רבי יוחנן נדחו מכורח קושיית רבא, וטעמו של רבי יוסי משום מתנת בית חורון, אבל לפי האמת לדברי הכל, הפקר אינו כמתנה, ומיד יוצא מרשות מפקיר.

והנה סוגיית הגמרא מכאן עד סוף הפרק, שדעת רבי יוסי שהפקר כמתנה, כדברי רבי יוחנן, ואם כן דחוייה היא מהלכה.

המפקיר את שדהו ובא לחזור בו מהפקרו

שנינו בברייתא, שיש חילוק בין מפקיר את שדהו סתם, לבין מפקירו לזמן קצוב.

- המפקיר את שדהו סתם. < כל שלושה ימים ראשונים יכול לחזור בו מהפקירו, [ואפילו הקדים אחר וזכה בה קודם חזרתו של מפקיר, אם חזר זה מהפקירו, מוציאים אותה מהזוכה, ומחזירים אותה למפקיר]. < ואחר שלושה ימים אינו יכול לחזור בו מהפקרו, [ואפילו לא זכה בה עדיין שום אדם, הפקר היא, עד שיבואו ויזכו בה].

- והמפקיר את שדהו לזמן קצוב, כגון, ליום אחד, לשבת אחת, לחדש אחד, לשנה אחת, לשבוע אחת. < כל זמן שלא זכה בה אדם מההפקר, [בין הוא בין אחר], יכול המפקיר לחזור בו מההפקר, וההפקר בטל, ושדהו שלו כבתחילה כמי שלא הופקרה מעולם. < ומשזכה בה אדם מההפקר, [בין הוא בין אחר], הרי היא ביד הזוכה כדבר שזכה בו מההפקר, ואין המפקיר יכול לחזור בו לבטל את ההפקר.

ונאמרו מספר אופנים, לבאר, כדעת מי נשנית הברייתא.

^א וכי תימא משזכה בה הוא דקתני דאינו יכול לחזור בו, כלומר והוי הפקר אפילו לרבי יוסי, ופטור מן המעשר, היכי אתיא ליה שפיר, דהא כיון דסבירא ליה לרבי יוסי, דהפקר עד דאתי לרשות זוכה לא נפיק מרשות מפקיר, נמצא דכי הדר זכי ביה, מדידיה קא זכי, ולא מהפקרא, דלעולם לא נפקא מרשותיה. אפשר לומר, דנהי דקסבר רבי יוסי דעד דאתי לרשות זוכה לא נפיק מרשות מפקיר, אפילו הכי כי היכי דאי זכי בה אחר זכי מהפקרא ולא ממתנה, כיון שהיה אפשר לאחר גם כן לזכות בו, הכי נמי כי הדר איהו גופיה וזכי ביה בפירוש מתורת הפקר ולא בסתם, כי היכי דלא ניתלי בחזרה, אף הוא עצמו זוכה מן ההפקר מיקרי, כיון שעדיין לא חזר בו, והיה אחר יכול לזכות בו, דמה לי הוא מה לי אחר. [ר"ן].

^ב סיפא קתני, דאם אמר תהא שדה זו מופקרת ליום אחד, בכי האי גוונא ליכא למיחש לרמאין, דאי דעתיה בעידנא דאפקריה דליהדר ולזוכי ביה לאלתר, למה ליה להפקירו לזמן ידוע, לאפקריה לגמרי, דכיון דדעתיה למיהדר ולמזוכי ביה, לא נפקא ליה מידי, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירו, גמר והפקיר בלא הערמה כלל, ולפיכך משזכה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור בו, והא אתיא שפיר אפילו לרבנן. מיהו מאי דקתני עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו, רבי יוסי היא, דסבירא ליה דעד דאתי לרשות זוכה, לא נפיק מרשות המפקיר, דלרבנן, כיון דאמרי דנפיק מרשותו, היאך יכול לחזור בו. ואין הכי נמי, דכי קתני, לרבי יוסי עד שלא זכה בה בין הוא בין אחר יכול לחזור בו, לאו דוקא בהפקר שהוא לזמן, כגוונא דסיפא, דאפילו בהפקר עולמית דהיינו רישא, דיכול לחזור בו עד שלא זכה בה. ומיהו משום דבדינא דמשזכה בה אינו יכול לחזור בו, לא שוו הפקר שהוא לזמן עם הפקר עולמית, וכדכתבנא, ואצטריך למיתני ליום אחד לשבת אחת, תנא נמי כההוא גוונא עד שלא זכה בה. [ר"ן].

מהפקר, אלא מעצמו, ואינו נפטר בכך מהמעשרות.^א

וכדי לחזק הדבר, הוצרכו גם כן לומר, שאפילו יזכה בו אחר, לא יקנה, ועדיין יהא מפקיר יכול לחזור בו תוך שלושה. שאם יראו הרמאים, שכשיזכה בו אחר קנה, לא ישמעו לדברי חכמים שהם לא יקנו, ויאמרו כשם שאחר זוכה מהפקר כך אנו זוכים מהפקר.

ועוד כיון שנהגו הרמאים ברמאותם זו כל שלושה ימים, כל שלושה ימים אינו מתברר שיחא הפקר, שהרי אפשר שלא הפקירו באמת, ולכן אפילו זכה בו אחר, יכול מפקיר לחזור בו, שעדיין לא נגמר הפקירו.^ב

חזר מהפקרו אחר שלושה ימים ובא אחר זוכה

נתבאר, שלדעת רבי יוסי, מעיקר הדין, הפקר אינו יוצא מרשות מפקיר, עד שיזכה בו אחר, ואפילו אחרי שלושה ימים, ואם כן, כל זמן שלא זכה בו אחר, אם חזר בו מפקיר מהפקרו, אפילו אחר שלושה ימים, ההפקר בטל, ושוב אין אחר יכול לזכות בו.

אמנם כדי שלא תשתכח תורת הפקר, תקנו חכמים, שאחרי שלושה ימים יצא מרשות מפקיר, ושוב לא יוכל לחזור בו מהפקרו, ולפיכך, אפילו חזר בו, אם בא אחר זוכה בה, הרי היא של שני.

והנה, מאחר שמדין תורה חזרת הראשון חזרה היא, וההפקר בטל, כששני זוכה, אינו זוכה מהפקר, אלא מתקנת חכמים, שהפקיעו אותה מראשון, ונתנו אותה לשני.

ואם כן, מדין תורה מאחר ששני לא זכה מהפקר, אין לשני להיות פטור מהמעשרות, ואף שהיו יכולים חכמים לפטרו, משום הפקר ב"ד הפקר, לא להקל עליו תקנו, שיחשב כזוכה מהפקר, וכיון שכן, ודאי חייב הוא במעשרות כדין התורה.

אמנם יש לחוש, שהזוכה יטעה לומר, שבאמת מדין תורה הפקר גמור הוא, ופטור מהמעשרות, ומה שחייבוהו חכמים לעשר, אינו אלא מדבריהם, מפני גזרת הרמאים, הסבורים שחזרת המפקיר מועילה. ומאחר שיהא סבור כן, יבוא לעשר מתבואה זו שהוא סבור שאינה חייבת במעשרות מהתורה, על תבואה אחרת החייבת מהתורה, או מהאחרת על זו, ונמצא מעשר מהחייב על הפטור [שהמעשרות מקולקלים], או מהפטור על החייב [שהתבואה אינה מתוקנת].

וכדי שלא יבוא לידי תקלה זו, אמרו, שהזוכה בשדה מההפקר, לא יעשר מתבואתה על תבואה אחרת, ולא מאחרת עליה, אלא יעשר ממנה עליה [=מיניה וביה], וכך לא יבוא לידי תקלה.

מפקיר עד שבא לרשות זוכה, ולכן כל זמן שלא זכה בה אדם, יכול המפקיר לחזור בו מההפקר, וזהו הדין של סוף הברייתא.

וכתב הר"ן, שמאחר שלפי האמת, גם דעת רבי יוסי שהפקר אינו כמתנה, על כרחך זהו הביאור האמיתי לברייתא, שהיא מתבארת כדעת האומרים שהפקר אינו כמתנה [חוץ מהפקר לזמן קצוב], אבל האופן הראשון והאופן השלישי דחויים הם, שהם כפי סברת רבי יוחנן, שלדעת רבי יוסי הפקר כמתנה, וסברת רבי יוחנן בזה נדחית.

ג. כל הברייתא כרבי יוסי, ואחר שלושה תקנת חכמים.

ריש לקיש אמר, שהברייתא כולה כדעת רבי יוסי, האומר, שאין הפקר יוצא מרשות מפקיר עד שיבוא ליד הזוכה, כמבואר בסוף הברייתא בדין מפקיר לזמן קצוב.

ובאמת גם המפקיר סתם, מעיקר הדין, כל זמן שלא זכה בו אדם, היה המפקיר יכול לחזור בו, ומה ששינוי בתחילת הברייתא, שאחר שלושה ימים אינו יכול לחזור בו, תקנת חכמים היא, שתקנו שלא יוכל המפקיר לחזור בו אחר שלושה ימים, כדי שלא תשתכח תורת הפקר. שכן כלל בידינו, שהזוכה בשדה מההפקר, פטור מהמעשרות, ואם לעולם היה הדין, שהמפקיר יכול לחזור בו, היו טועים לומר, שהפקר הרי הוא כמתנה הבאה ליד זוכה מיד המפקיר, והזוכה חייב במעשרות, כדין מקבל מתנה, [ויבוא לעשר מתבואת שדה זו על תבואה אחרת, החייבת באמת, או מאחרת על זו], ולפיכך תקנו, שאחר זמן מסוים, לא יוכל המפקיר לחזור בו, כדי להודיע שהפקר אינו דומה למתנה, וידעו, שאף שמקבל מתנה חייב במעשרות, זוכה מהפקר פטור ממעשרות.

שלושה ימים ראשונים המפקיר יכול לחזור בו

נתבאר, שלדעת חכמים, מעיקר הדין, הפקר יוצא מרשות מפקיר מיד, ואינו יכול לחזור בו מההפקר. וכמו כן נתבאר, שלדעת רבי יוסי, אף שמעיקר הדין הפקר אינו יוצא מרשות מפקיר עד שיבוא לרשות זוכה, חכמים חששו, שתשתכח תורת הפקר, ולכן אמרו שהמפקיר לא יוכל לחזור בו מההפקר.

ואם כן, למעשה לדברי הכל, ראוי שלא יוכל מפקיר לחזור בו מהפקרו כלל. [לדעת חכמים מעיקר הדין. ולדעת רבי יוסי מתקנת חכמים, שלא תשתכח תורת הפקר].

ואף על פי כן מבואר, שכל שלושה ימים ראשונים, המפקיר יכול לחזור בו מההפקר, וההפקר בטל, ואפילו קדם אחר זוכה בו, המפקיר מוציא מידו.

וביאר רבא, שכן תקנו חכמים, שכל שלושה ימים יוכל המפקיר לחזור בו, וטעם התקנה הזו הוא מפני הרמאים, שהיו רוצים להיפטר מהמעשרות של שדותיהם, והיו מפקירים שדותיהם, ולאחר מכן חוזרים וזוכים בהם מהפקר, ואומרים, פטורים אנו מהמעשרות, ובאמת אינם פטורים, כי מתחילה לא הפקירו הפקר גמור, אלא הערמה בלבד.

וכדי שלא יוכלו להערים כן, תקנו, שכל שלושה ימים ראשונים, לא יצאה השדה מרשות מפקיר, וכשחזר וזוכה בה באותם שלושה ימים, אינו זוכה

^א ונמצא שלדעת יוסי, מחמת התקנה הזו כל שלושה ימים ראשונים מעמידים הדבר על דין תורה ואין מתקנים שיצא מרשותו כדי שלא תשתכח תורת הפקר. ולדעת חכמים מחמת התקנה הזו שלושה ימים ראשונים מוציאים הדבר מדין תורה לומר שלא יצא מרשותו. [ע"י ר"ן].

^ב מכאן ואילך אין יכול לחזור בו, ואפילו לא זכה בו אדם, משום שלאחר שלשה שוב אין לחוש לרמאים, שכל שנעשה ההפקר ברמאות, אין הבעלים מאחרין לזכות בו יותר משלושה ימים. [ר"ן].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 36ח
מסכת נדרים ל"ב – מ"ה

הפקר בפני כמה

לדברי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, הפקר בפני שלושה הפקר הוא לכל דבר, שדעתו להפקיר לכל, [והזוכה בו פטור מהמעשרות]. הפקר בפני שנים אינו הפקר, אלא כמתנה הוא נחשב, שאין דעתו של מפקיר אלא לאותם שבפניו, [והזוכה בו חייב במעשרות].

ולדברי רבי יהושע בן לוי, דבר תורה, הפקר אפילו בפני אחד הפקר גמור הוא לכל דבר, [והזוכה פטור מהמעשרות], וחכמים הם שהצריכו להפקיר בפני שלושה, כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים.

וכתב הר"ן, לענין הלכה נקטינן כרבי יהושע בן לוי, שאמר, דבר תורה אפילו באחד הוי הפקר, ומה טעם אמרו בשלשה, כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים, לפיכך, מדברי סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל.

סליק פרק אין בין המודר

הפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו

כלל בדינו, שתבואת הפקר פטורה ממתנות עניים, כגון, פרט, עוללות, שכחה, ופאה. אמנם, מי שהפקיר את כרמו, ולמחרת שחרית עמד הוא עצמו ובצרו, חייב בכל מתנות עניים הללו. כי בכולן נאמר "תעזב" יתירא, ללמד, שכל שהיתה התבואה שלו מתחילה, אף על פי שהפקירה, אם הוא עצמו החזיק בה, חייב במתנות עניים.

ומבואר בברייתא, שדווקא במתנות עניים הללו הוא חייב, אבל מהמעשרות הוא פטור, שכל שזכה בה מההפקר, אף על פי שזכה בה המפקיר עצמו, דינה כדין שדה שזכה בה מההפקר, [שלא נאמר במעשר "תעזב" יתירא], והתבואה שבה פטורה מהמעשרות.

והנה לפי דברי עולא, שהעמיד את הברייתא לעיל כדעת חכמים, גם ברייתא זו מיושבת עם דעת חכמים, האומרים, שמדין תורה הפקר יוצא מרשות מפקיר מיד, ולכן גם כשהוא עצמו זוכה בו, הרי הוא כזוכה מהפקר, ויש לו להיות פטור מהמעשרות. ואף שכל שלושה ימים ראשונים תקנו חכמים, שלא יצא ההפקר מרשותו, [מפני הרמאים], ואם כן, אם זוכה בו תוך שלושה ימים הוא חייב במעשר, אין חיובו זה אלא מתקנת חכמים, אבל מהתורה הוא פטור, וזהו ששנינו בברייתא שהוא פטור מהמעשר אף כשהחזיר בו למחרת, כלומר הוא פטור מהמעשר מהתורה.

ואף לדברי ריש לקיש, שהעמיד את הברייתא לעיל כדעת רבי יוסי, האומר, שהפקר אינו יוצא מרשות מפקיר עד שיזכה בו אחר, מודה הוא, שברייתא זו אינה כדעת רבי יוסי, אלא כדעת חכמים, האומרים, שהפקר יוצא מרשות מפקיר מיד, ולכן גם כשמפקיר עצמו חוזר וזוכה, הרי הוא כזוכה מההפקר, ופטור מהמעשרות. אבל לדעת רבי יוסי כשהמפקיר עצמו חוזר וזוכה בה אינו פטור מהמעשרות שבחזרתו הוא מבטל את ההפקר והרי זה כמי שלא יצא מרשותו מעולם.^א

דף מ"ה

עוד אפשר, שברייתא זו היא גם כדעת רבי יוסי, שאפשר שלא אמר רבי יוסי שאין הפקר יוצא מרשות מפקיר עד שיבוא ליד הזוכה, אלא כשהיה ההפקר בפני אחד או שנים, שכל שהפקיר בפני אחד או שנים, מאחר שאין הדבר מתפרסם, לא הפקיר אלא על דעת שיזכה אחד מאותם שהפקיר בפניהם, ולכן נחשב הוא כנותן מתנה, ואין ההפקר יוצא מרשותו עד שיבוא ליד זוכה, ובאופן הזה מדובר בברייתא לעיל של מפקיר שדהו, ולכן יכול לחזור בו מההפקר [כסברת רבי יוחנן להלן]. אבל כשהיה ההפקר בפני שלושה, מודה רבי יוסי לחכמים, שמיד יצא הדבר מרשות מפקיר, שמאחר שהפקיר בפני שלושה, הדבר מתפרסם, וכוונתו להפקר גמור, שכל מי שירצה יבוא ויזכה בו, ובאופן הזה, מיד יצא ההפקר מרשותו, וברייתא זו של מפקיר כרמו, מדברת באופן שהפקיר בפני שלושה, ולכן הפקר גמור הוא גם לדעת רבי יוסי, וגם כשחוזר הוא עצמו זוכה, הרי הוא כזוכה מההפקר, ופטור מהמעשרות.

^א דנהי דסבירא ליה לרבי יוסי, דאיהו נמי מצי זכי בתורת הפקר מהפקירא דנפשיה, הני מילי כשפירש, אבל כשבצר סתם, כיון שבידו לחזור בו, שלו הוא בוצר. [ר"ן].